

Ponedjeljak, 6. maj 2002.
Svedok Ibrahim Rugova
Svedok Sejdi Lami
Otvorena sednica
Optuženi je pristupio sudu
Početak u 9.02 h

SUDIJA MEJ: Izvolite, gospodine Miloševiću.

UNAKRSNO ISPITIVANJE: OPTUŽENI MILOŠEVIĆ

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa da nastavimo tamo gde smo stali u petak, odnosno kod demonstracija iz 1981. godine koje ste opisali. One su označile početak novog talasa nasilja protiv Srba na Kosovu i Metohiji. Da li je to tačno?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Ja nisam slučajno spomenuo te demonstracije. Ja sam to uradio zato što je to pokrenuo optuženi i nije tačno da je došlo do talasa nasilja protiv Srba ili drugih, ali je istina da je došlo do novog talasa nasilja protiv Albanaca na Kosovu i protiv Albanaca u bivšim republikama Federacije, ali ne protiv drugih nacionalnosti i naroda. Nikakva dela nisu bila počinjena protiv drugih etničkih grupa. Ovo su demonstracije koje su organizovali studenti i bile su nasilno ugušene od strane vojske i policije. Koliko se sećam, osmoro ljudi je ubijeno, na stotine je uhapšeno i tada je na Kosovu proglašeno vanredno stanje. Vojska, vojska bivše Jugoslavije je bila razmeštena i od tada su na Kosovu bile postavljene specijalne policijske snage iz svih bivših republika kao i iz Vojvodine. Ta situacija, njihovo prisustvo tu trajalo je sve do 1990. godine, kao što sam rekao u petak, kada su održani izbori u nekadašnjim republikama, a ti izbori nisu bili dozvoljeni na Kosovu. Nije bilo dozvoljeno da se održe slobodni izbori. Onda su dovedene policijske snage iz Makedonije, Bosne i Hercegovine.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Molim vas, samo se ograničite na odgovore na moje pitanje.

SUDIJA KVON: Čini mi se da je greška u transkriptu. Ime ovog svedoka se pojavljuje kao Mehmet Aliju (Mehmet Aliu). Da, nastavite.

SUDIJA MEJ: Gospodine Rugova, pokušaćemo da vaše svedočenje završimo što brže ovoga jutra, tako da vas molim da vaši odgovori budu kratki. Možda će biti teško, ali ako možete bili bismo vam zahvalni.

SVEDOK RUGOVA: Da, slažem se. Pokušaću da dajem odgovarajuće odgovore. Pokušaću da budem kraći.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, ja kažem da je to obeležilo novi talas nasilja protiv Srba...

SUDIJA MEJ: Gospodine Miloševiću, upravo zbog toga se ovaj slučaj rastegao. Nakon što je svedok dao odgovor u kome poriče vaše pitanje, vi ponavljate pitanje. Nema svrhe u tome. Samo ulazimo u jedan kružni argument koji se nastavlja. Ako vi ne dobijete odgovor koji želite, nema svrhe raspravljati se o tome. Samo jednostavno pređite na nešto drugo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: U redu. Šta je onda odgovor, pošto od 1981. do 1990. godine, kako kaže svedok, bila je represija nad Albancima, a ja tvrdim upravo suprotno? Šta je onda odgovor na ono što je 1987. godine, na primer, o tome pisao „Njujork tajms“ (New York Times). Pročitaću vam vrlo kratak pasus: „Etnički Albanci u vladi su izmanipulisali javna sredstva i regulative kako bi preuzeli zemljište koje pripada Srbima.“

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: To nije tačno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: „Pravoslavne crkve su napadnute i zastave su pocepane.“

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: To nije tačno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: „Bunari su otrovani...”

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Molim vas, to nije tačno. Tada zemlja koja je pripadala Srbima ili Albancima nije bila...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ja nisam...

SVEDOK RUGOVA: Časni Sude, molim vas donesite odluku. Ja ne mislim da je to tačno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Da li biste mi dozvolili da završim...

SUDIJA MEJ: Samo momenat. Pre svega, dajte nam prvo datum toga članka. Kažete da je to članak „Njujork tajmsa”. Koji je datum?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: 1. novembar 1987. godine. I da li biste mi dozvolili da završim citat: „Slovenske pravoslavne crkve su napadnute, zastave su pocepane, bunari su otrovani i žetva spaljena. Slovenski dečaci su nožem izbodeni, a nekim mladim Albancima njihovi stariji su rekli da siluju srpske devojke. Dok Sloveni beže od prolongiranog nasilja, Kosovo postaje mesto kakvo albanski nacionalisti traže već godinama, a to je etnički čisto albansko područje.”

SUDIJA MEJ: Da, a ko je autor tog članka?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: To je napisao Dejvid Bajnder (David Binder) u „Njujork tajmsu” 1987. godine. To je bilo vreme kad medijska satanizacija, demonizacija Srbije još nije bila počela. To je decenija koja je počela vašim demonstracijama 1981. godine, decenija nasilja tokom koje je još 50.000 Srba pod ovakvim...

SUDIJA MEJ: Ako ćete vi da iznosite ove tvrdnje, a tvrdnje su veoma ozbiljne, morate svedoku pružiti šansu da se sa njima suoči. Gospodine Rugova, tvrdi se da su setve spaljene i da su bunari otrovani. Ima li u tome istine?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: U redu. Da li je tačno ili...

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Ne, ne. To uopšte nije tačno. Kao što sam ranije rekao, tada nije bilo nasilja od strane Albanaca protiv drugih etničkih grupa. Drugo, nije tačno da su otrovani bunari. Nažalost, to je učinjeno 1998. i 1999. godine od strane beogradskog režima na čijem čelu je bio optuženi. Ljude su bacali u te bunare, to je istina.

SUDIJA ROBINSON: Doktore Rugova, da li je možda bilo izolovanih dela nasilja protiv Srba za razliku od nečega što je bilo rasprostranjeno?

SVEDOK RUGOVA: U to vreme ne. Nije bilo čak ni pojedinačnih slučajeva niti organizovane kampanje.

SUDIJA MEJ: A u vezi drugih tvrdnji ovde, u vezi toga da su mladići bili izbodeni nožem i da je nekima rečeno da siluju devojke?

SVEDOK RUGOVA: Ne, ne, to nije tačno.

SUDIJA MEJ: Izvolite.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, znači sve ovo što je opisano u „Njujork tajmsu“ nije tačno. Je li tako?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Ne, nije tačno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Vi ste rekli u petak da UČK nije teroristička organizacija. Moje pitanje stoga glasi: ako UČK nije bio teroristička organizacija, zašto ste došli kod mene da molite da vas prebacim u inostranstvo i spasem vas i vašu porodicu?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Ja sam već rekao da to nije teroristička organizacija, i nijedna državna institucija je nije proglasila takvom. To je jedna organizacija koju su organizovali ljudi kada je počeo vojni napad na Kosovo. To su osnovale patriote koje su htele da se bore za slobodu Kosova. U vezi ovoga što vi kažete da sam ja došao i tražio od vas, ja vas nisam molio ni za šta. Ja sam

vas u stvari tada pitao da napustim Kosovo, jer je Kosovo tada bilo prazno. Nije bilo ljudi. Moji saradnici nisu bili tamo. Ja sam želeo da napustim Kosovo kako ne bih bio ubijen u nekom incidentu ili nekakvoj zaveri konstruisanoj od strane vašeg režima.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A ovo što smo videli da je čak i zapadna štampa pisala u toj deceniji pokazuje u stvari da je genocid vršen nad Srbima i protiv Srba. Da li je to tačno ili ne? Protiv Srba, a ne Albanaca.

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Molim vas, molim vas, molim vas, nemojte da mešate stvari. Vi prvo govorite o 1980-im a onda pređete na kraj devedesetih godina, kada je izbio rat. Zato ja kažem da nije počinjen nikakav genocid protiv Srba. Suprotno je tačno, naročito za vreme rata. Preko deset godina na Kosovu je vršena represija, bilo je svakodnevno nasilje, ljudi su ubijani. A za vreme rata mogu da kažem da je došlo do genocida protiv albanske većine na Kosovu, i ogromnog razaranja. Nemamo tačne podatke. Oko 4.000 ljudi je nestalo, i kao što sam rekao, još uvek nemamo tačnu evidenciju o tome. Preko 120.000 privatnih kuća je uništeno, razoreno. Na hiljade javnih, društvenih, istorijskih i kulturnih dobara je uništeno kao i škole, eto pokušao sam da dam odgovor na vaše pitanje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Molim vas da mi odgovorite na moje pitanje jer nisam...

SUDIJA MEJ: Jedan po jedan, molim vas. Da li imate neka pitanja koja imaju malo uži fokus?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Nisam vas razumeo, da li imam pitanja koja imaju šta?

SUDIJA MEJ: Samo nastavite dalje i postavljajte pitanja o onome što je svedok govorio za vreme glavnog ispitivanja.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ja i postavljam ta pitanja jer je pominjao 1981. godinu. On je to pomenuo. Naravno, tada ja

nisam bio ni na kakvoj političkoj funkciji, kao što on tvrdi, ali to nije bitno. To je samo jedna minorna poenta koja govori o neistinitosti ovih tvrdnji. Međutim, pitao sam vas, dakle, zašto ste tražili da vas prebacim u neku drugu zemlju i rekli ste da ste se bojali da vas ne pobiju. Da li je tačno da su već bili pokušali atentat...

SUDIJA MEJ: Ne, ne. Nemojte pogrešno da interpretirate svedokove odgovore. Svedok je rekao da je u to vreme zemlja bila prazna, nijedan od njegovih saradnika nije bio tu. Možete nastaviti ali postavite pitanje, i ići će mnogo brže ako ne biste ponavljali odgovor koji vam odgovara. Vi ste hteli da postavite pitanje o pokušaju atentata. To jeste ispravno pitanje. Izvolite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Naravno da je ispravno pitanje, ne razumem zašto morate da mi oduzimate vreme. Dakle, pitao sam da li je tačno da su već pokušali atentat i da je policija koja vas je čuvala ubila atentatora na zidu vaše kuće? Je li to tačno ili nije?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Već sam rekao tada da se nije znalo ko će koga ubiti: da li policija, da li vojska ili paravojne snage, ili pak dobrovoljci koji su došli iz Beograda. U svakom slučaju, mi smo živeli u strahu da će doći da nas ubiju. Kada je policija i vojska bila u mojoj kući, ja sam posle toga čuo da je ubijena jedna osoba, moj bivši vozač i još neko ko je mislio da je za njih lako da dođu i oslobode me. Ja se, međutim, nikada nisam plašio da će me ubiti Albanci.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Miloševiću, kad kažete „oni“, na koga mislite? U vašem pitanju, vi ste rekli „da li je tačno da ste se plašili da će doći“ da ga ubiju. Ko su to „oni“?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: UČK.

SVEDOK RUGOVA: Ne, ne, to nije tako.

SUDIJA ROBINSON: U redu, dobili smo direktan odgovor na to pitanje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gospodine Rugova, došli ste kod mene i tražili da vas i vašu porodicu spasem od mogućeg ubistva od strane UČK. Pogledajte mi u oči i odgovorite mi je li to tačno ili nije?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: To nije tačno. To nije tačno. Ne želim da ovde koristim bilo kakve uvrede, ali rekao bih da je ovo laž.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Kako bi se moglo zaključiti iz vaše izjave, vi ste mene naterali da vas pošaljem u inostranstvo, vas i vašu porodicu. Kako ste me vi to naterali? Objasnite mi to, molim vas?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Ovo je smešno, časni Sude. Ja sam vas zamolio. Niste me pustili mesec dana, a onda je došlo i do zahteva međunarodne zajednice da odem sa Kosova. I ja sam sâm, kao što sam rekao, želeo da odem sa Kosova jer je bilo prazno. Sve je bilo pusto. Moj kraj je bio pust, moji saradnici nisu bili tamo. Neki su ubijeni, neki su napustili zemlju, neki drugi su bili u Prištini. Nismo znali šta će im se desiti, možda će biti ubijeni kao što je bio slučaj sa profesorom Fehmijem Aganijem (Fehmi Agani). Ja sam tražio od policije kad su me tog dana uhapsili i kasnije kada sam se sreo sa optuženim i sa ostalima, da me puste da napustim Kosovo. To je jedino što sam uradio.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gospodine Rugova, kao što znate, vama je policija spasila život i sve vreme vas čuvala. Nije vas hapsila. Vi nikad niste bili uhapšeni. Je li to tačno ili nije?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Ja sam bio u kućnom pritvoru. Nije mi trebala zaštita.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Zar niste i sami rekli da su vam dolazili prijatelji, novinari i tako dalje? Policija vas je štitila. Je li tako ili nije?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Na Kosovu tada nije bilo novinara. Vi ste sami doveli novinare. Te večeri kad sam ja uhapšen bili su tu srpski novinari i desilo se da je tu bilo i nekih turskih i grčkih novinara. Ja nisam bio taj koji je tražio tu pres konferenciju, sve od

31. marta, do dana kada sam napustio Kosovo, niko nije mogao da dođe i da me poseti u mojoj kući. Neko iz mog obezbeđenja, gospodin Nikši (Nikshi), pokušao je da dođe da me poseti, ali nisu mu dozvolili da dođe čak ni blizu mog susedstva. To je istina.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa vaš sekretar Merovci (Merovci) je dovodio koga je god hteo u vašu kuću da sa vama razgovara. Je li to tačno ili nije?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Ne, ne, to nije tačno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A gde ste vi to tražili da idete, osim što ste mene zamolili da vas pošaljem s porodicom u inostranstvo pa vas oni nisu pustili? Gde vas to nisu pustili da idete?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Bio sam uhapšen, nije mi bilo dozvoljeno da napustim svoju kuću. Ne treba da zaboravimo da je bilo ratno vreme. Grad je bio blokiran. Ja nisam tražio sastanak sa optuženim. On je tražio da se sastane sa mnom i ja sam tu priliku iskoristio da ga zamolim da mi dozvoli da napustim Kosovo. Hteo sam da odem u Makedoniju koja je bila najbliža, i onda odatle da odem negde drugde. To je istina.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gospodine Rugova, sami ste opisali sastanak. Sami ste rekli da nismo sastavljali nikakvo saopštenje. Da se nismo ni fotografisali niti bilo šta. Jednostavno, došli ste da me zamolite da vas i vašu porodicu pošaljem izvan zemlje. Je li to tačno ili nije?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Što se tiče fotografija, vi ste slikali koliko god ste hteli, koristili ste i televiziju i tako dalje. Tokom prvog i poslednjeg sastanka koji smo imali ja sam vas pitao da mi date da odem u inostranstvo i vi ste se složili. Prvo ste rekli ne, a onda ste me pustili. To je istina.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Istina je, gospodine Rugova, da sam prihvatio vašu molbu. Poslao po vašu porodicu. Vaša porodica je stigla ujutru. Ja sam u međuvremenu razgovarao sa italijanskim ministrom Lambertom Dinijem (Lamberto Dini) da pošalje po vas avion i vi ste otputovali. Je li tako ili nije?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Da, ja sam rekao tog dana i sada to govorim, tačno je da sam otišao.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa to ne može niko poreći. Ali da li je pokušaj da vas ubiju bio jasan proizvod borbe za vlast unutar ove albanske kriminalne strukture na Kosovu? Da ili ne?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Molim vas, ja sam već rekao da se nikada nisam plašio Albanaca, nikad se nisam bojao da će me oni ubiti. Nije bilo nikakve borbe za vlast među Albancima. Za optuženog, sve ove naše strukture su uvek bile kriminalne, ali ja se nikada nisam plašio njih, da će me ubiti bilo koji Albanci.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, jasno mi je zašto to sada govorite, s drugim ste zahtevima došli kod mene, i ja sam izašao u susret tim vaših zahtevima. Jedino, kao što se sećate, sugerisao sam vam da ne idete u Makedoniju jer će vas i tamo ubiti, i sugerisao sam vam da idete u Italiju jer tamo postoji red i zakon i da vas tamo mogu zaštititi. Da li je to tačno ili ne? Da li je bilo tako ili nije?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Ja sam vam samo tražio da me oslobodite. Nije tačno to što vi govorite da sam ja došao tamo i rekao da neko može da me ubije. Ja sam već izneo svoje razloge na samom početku. Hteo sam da napustim Kosovo zato što je Kosovo bilo pusto.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A i maločas ste rekli da ste hteli da idete u Makedoniju. Zašto sam vam rekao da ne idete u Makedoniju? Rekao sam da ne idete jer će vas i tamo ubiti. Je li tako bilo ili nije, pa ste otišli u Italiju? Je li tako ili ne?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Na vama je bilo da odlučite gde mogu da idem. Vi ste rekli Italija, ja sam to samo prihvatio. Rekao sam zašto da ne, ja sam samo hteo da napustim Prištinu i da odem u Makedoniju misleći da je to najbliže mesto. To je bilo to.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, maločas ste rekli da nije bilo političkih obračuna u ovome vrhu koji sam ja, po vašem mišljenju, smatrao kriminalizovanim, i ja sam jedini koji to kaže.

Kako onda objašnjavate ono što se kasnije dešavalo, dakle kad nije bilo više na Kosovu ni Srba, ni vojske, ni policije? Ponovo ću citirati, ovoga puta samo dve rečenice: „Do maja 2000. godine 23 komandanta OVK su ubijeni od strane drugih elemenata u OVK. Najmanje tuce tih ubistava je navodno naredio vođa OVK Hašim Tači (Hashim Thaqi)“. O ovome, o ubistvima, dakle, posle rata i to kao što vidite veoma brojnim, možete da saznate takođe i iz „Njujork tajmsa“, 12. maj 2000. godine i u „Gardijanu“ (Guardian) između 1. i 7. jula 1999. godine. Je li to tačno ili nije? Samo kažite da, ne.

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Ne znam o tome ništa. Ubistva koja su se odigrala nakon rata, mi smo započeli istragu o tim ubistvima.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: U redu...

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Kada je reč o ubistvima koja su se odigrala nakon rata, UNMIK i zajednička vlada koju smo formirali uhapsili su ljude, oni su u zatvoru i biće kažnjeni. Naravno, posao još uvek traje sa institucijama na Kosovu, sa UNMIK-om i KFOR-om i kosovskom policijom koja sad ima 5.000 pripadnika, uključujući Srbe i druge etničke grupe i sa policijom UNMIK-a. Prema tome, ti ljudi biće uhapšeni i odgovaraće pred licem pravde. Već su uhapšeni i odgovaraće pred licem pravde.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: I da li je tačno, pošto ne znate ništa o tim ubistvima, ako kažemo da ne znate šta se dogodilo sa ljudima iz vaše partije? Evo ja ću vam pomenuti neke iz vaše partije koji su takođe ubijeni, kada nije bilo tamo ni srpske vojske, ni srpske policije ni Srba uopšte. Na primer, Haki Imeri (Haki Ymeri) iz Turićevca (Turiqeve) kod Srbice (Skenderaj), predsednik vaše partije za Srbicu, ubijen je 2. novembra 1999. godine. Je li to tačno? Samo kažite da ili ne?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: On je ubijen, drugi su takođe ubijeni, i kao što sam rekao, mi smo uhapsili ljude i za druga ubistva i oni će odgovarati pred licem pravde. Neka suđenja su već počela na Kosovu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Molim vas, Sejdat Poči (Sejdat Poci), član vaše partije, izjavio je za list „Koha Ditore“ (Koha Ditore) 8. novembra 1999. godine da su sedišta DSK, znači sedišta vaše partije u Dečanima (Decane), Suvoj Reci (Suhareke) i Mališevu (Malisheve) izložena napadima, a aktivnost DSK bila je izložena pretnjama, i ubistvima. Je li to tačno ili ne?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Oprostite, rekao sam da su oni koji su počinili ta dela uhapšeni, i mi ćemo nastaviti da ih hapsimo i osudićemo ih.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A poenta mog pitanja su brojna ubistva vaših funkcionera i takozvanih komandanata UČK. To se dogodilo između vas, dakle između elemenata tog takozvanog vojnog i političkog vrha na Kosovu. Je li to tačno ili nije?

SUDIJA MEJ: Svedok je već odgovorio na to. Čini se da to uopšte nije relevantno za ovu optužnicu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A da li imate predstavu o tome ko je ubio, koja frakcija je ubila Fehmija Aganija?

SUDIJA MEJ: Ne. Da, možete da odgovorite na to pitanje, ako možete.

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Nakon, oprostite, nakon rata, mi smo razumeli, a to je bilo neka tri meseca, tri nedelje ili mesec dana kasnije rečeno nam je iz jedne fondacije iz Beograda ko je ubio Fehmija Aganija. Po svemu sudeći radi se o nekom čoveku po imenu Đelatović, ne znamo da li je bio policajac ili vojnik ili šta je bio, ali on je bio osoba koja je ubila Fehmija Aganija 6. maja 1999. godine.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Dobro je što ste našli neko srpsko ime. Što se tiče ovih drugih kad nije bilo nijednog Srbina, tamo kažete da pravite tek istrage.

SUDIJA MEJ: Ovo je čisti komentar. Idemo dalje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li je ovakva aktivnost, znači ova čitava lepeza ubistava koja se događala, da li je ovakva aktivnost UČK 1998. i 1999. godine akt terorističke organizacije ili nije?

SUDIJA MEJ: Već smo prošli kroz to. Vi ne možete ovaj Sud koristiti kao neku vrstu političke platforme. Ili ćete postavljati propisna pitanja, ili ćemo vas zaustaviti.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: U redu. Da li je tačno da se za ovu organizaciju, takozvani UČK prvi put čulo 1994. godine kada je na jednu adresu u Prištinu stiglo anonimno pismo Oslobođilačke vojske Kosova, saopštenje za štampu: „Želimo da upoznamo javnost sa činjenicom da je izvršen atentat na Lutfija Aganija (Lutfi Agani), po naređenju naše komande OVK, i drugi pokušaji ubistva vršeni su prema našem naređenju od 11. novembra 1994. godine.“ Je li to tačno ili nije?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Ne znam ništa o tome. To nije tačan opis.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. A da li znate da su vaše novine o ovom vašem svedočenju u petak kao glavnu vest stavile da ste rekli kako ste imali dobre odnose sa UČK?

SUDIJA MEJ: Nema veze šta bilo koje novine kažu. Pređite na sledeće pitanje ili ćemo ovo ispitivanje završiti istog časa.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Da se pozabavimo ukratko vašim svedočenjem u vezi sa Rambujeom (Rambouillet). Da li je tačno da se za te tri nedelje navodnih pregovora nikada nisu sastale delegacija Srbije i vaša delegacija, osim u jednom slučaju kada vam je Madlen Olbrajt (Madeleine Albright) rekla to što ste ovde ispričali da vam je rekla i jednima i drugima? Je li tačno ili nije?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: To je bio stav konferencije da se radi na principu šatlj diplomatije, dakle da radimo na sporazumu, i da srpska delegacija radi istu stvar, i kad za to dođe vreme

da se sastanemo. Međutim, nisu postignuti rezultati, a srpska delegacija nije uspela napredovati u tom smeru. Sporazum je bio takav da se sastanemo putem pregovarača, a ne zbog toga jer niko nije hteo da se sastane. A onda, kada su se razgovori iskomplikovali, Olbrajtova se sastala sa obema stranama i rekla ono što sam ispričao u petak. To je istina.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, Olbrajtova je skupila obe delegacije i rekla vama „Nećete imati podršku ako ne potpišete. Bićete izolovani“. A Srbima je rekla: „Ako ne potpišete bićete bombardovani“. Je li tako? To ste rekli u petak.

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A da li se to može nazvati pregovorima dve delegacije?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Da.

SUDIJA MEJ: Ovde se radi o komentaru.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. A da li je suštinska razlika bila u tome što je srpska delegacija insistirala na ravnopravnosti nacionalnih zajednica na Kosovu, a vaša delegacija je insistirala na albanskom identitetu za Kosovo? Je li to tačno ili nije?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: To nije precizno rečeno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa zar ne stoji u vašoj i Milutinovićevoj zajedničkoj izjavi ravnopravnost nacionalnih zajednica? Je li tako ili nije?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Oprostite, kratko ću odgovoriti optuženom. Niko nije mogao osporiti tu ravnopravnost u Rambujeu, naprotiv, nacionalne manjine dobile su posebno mesto. Dobro je poznato da sam ja privržen pravima manjina na Kosovu, i delegacija u Rambujeu je takođe podržala ravnopravnost i jednaka prava. Netačno je da je ta delegacija tražila samo stvari za albansku većinu. Taj dokument je bio sveobuhvatan i veoma pozitivan dokument koji je naša strana prihvatila.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A zašto onda niste prihvatili formulu koju je nudila srpska delegacija: da Skupština Kosova ima dva veća, jedno Veće građana birano po principu „jedan čovek jedan glas“, a drugo Veće nacionalnih zajednica u kome će svaka nacionalna zajednica imenovati paritetan broj delegata? Zašto ste to onda odbili ako ste bili za ravnopravnost?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Ja ne znam čemu služe ova pitanja, ali to nije istina. Na konferenciji je rečeno da treba osnovati Skupštinu Kosova na kojoj će Srbi imati svoja rezervisana mesta. Tako da čak i ukoliko nisu prisutni i ukoliko ne glasaju, oni će imati svoje stolice koje će biti prazne i čekati na njih. To je ono što se dogodilo i 2000. godine. A kada smo 2001. godine održali nacionalne izbore, deset mesta dodelili smo za Srbe i deset za druge nacionalne grupe, i plus ona mesta koja su sami osvojili tokom glasanja. Međutim, princip i stav konferencije bio je da imamo praktičniji sistem kada je u pitanju Skupština Kosova, kako bi bila funkcionalnija i operativnija. I mi smo i tada predvideli da Srbi treba da imaju svoja mesta pored onih mesta koja bi dobili na izborima, čak i ukoliko ne učestvuju na izborima trebalo bi da budu prisutni. To je slučaj i sa vladom. Mi smo im dali mesta u vladi, u ministarstvima, koja oni i danas imaju i koja, dakle, mesta koja imaju od formiranja privremene vlade Kosova prošle godine, zajedno sa UNMIK-om. To je situacija.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Gospodine Rugova, ja ne pitam samo o srpskim mestima. Govorim o formuli da budu ravnopravne nacionalne zajednice. Dakle, formula koju je predlagala delegacija Srbije bila je ravnopravnost nacionalnih zajednica, a to znači i Srba, i Albanaca, i Turaka, i Muslimana, i Roma, i Egipćana. Je li tačno ili ne? Recite samo da ili ne, molim vas.

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Ja ne znam ništa o tom predlogu. Kad smo odlučili da svi treba da budu tamo i zastupljeni, ne samo Srbi nego i drugi, mi smo zauzeli stav da treba postojati jedna skupština za Kosovo sa jednim domom koji bi predstavljao sve. To je bio stav na konferenciji.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vi ste imali pismeni predlog delegacije Srbije, a da li se sećate da je delegacija Srbije bila sastavljena i od Srba, i Albanaca, i Turaka, i Muslimana, i Goranaca, i Roma i Egipćana? Da li se sećate toga?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Ja sam pratio radne grupe koje su radile na tom pitanju, a to je naša sopstvena delegacija, i radna grupa je razmatrala ovo pitanje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A da li ste pročitali šta je o tom Rambujeu napisano u časopisu „Nju stejsmen“ (New Statesman) maja 1999. godine, Džon Pildžer (John Pilger) je napisao: „Svako ko dobro pogleda dokument iz Rambujea ima malo sumnje da su izgovori za bombardiranje bili isfabrikovani. Mirovni pregovori su bili... ”

SUDIJA MEJ: Gospodine Miloševiću, zaustaviću vas. Ovo je tek mišljenje gospodina Pildžera. To nije ni od kakve pomoći ovome sudu. To što mi znamo kakvo je njegovo mišljenje o tom pitanju, to nama ne koristi. Šta želite da pitate svedoka?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Pa može vam koristiti da procenite kad budete čitali taj dokument da li je to tačno. Ono što je Ronald Hačet (Ronald L. Hutchett) rekao u vezi Rambujea: „To je bila objava rata zaognuta u plašt mirovnog sporazuma.“

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li je to tačno ili nije, gospodine Rugova?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Ne, to nije bilo nešto što je lažno. To je bilo nešto što je postigla međunarodna zajednica na toj konferenciji. To je bio sveobuhvatan sporazum.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Kako može da se govori o sporazumu u kome strane koje treba da su navodno u tom sporazumu, nisu nikad ni sele da razgovaraju?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Ponovo ću objasniti. Sporazum je trebalo postignuti posredovanjem između dve delegacije. Svaka delegacija imala je isti dokument, iste predloge, i donosila je

onda odluke o tome. Kad su se stvari zakomplikovale, onda smo se sastali. To je bio sporazum do kojeg su došle obe grupe šatli diplomatijom, a advokati i diplomati znaju na koji način ta stvar funkcionise. To je stvar koju poznaje međunarodno pravo i to je bio naš metod rada.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li vi tvrdite da su Srbi, Albanci, Turci, Romi, Muslimani, svi ostali koji su bili članovi delegacije Republike Srbije, učestvovali u pisanju tog sporazuma koji im je ponuđen, koji im je Olbrajtova rekla da moraju da potpišu? Da li tvrdite da su oni učestvovali u pisanju toga?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Vi znate kakva su pravila u ovom slučaju. Svi smo imali nacrt teksta, svi smo imali pravo da na njega iznesemo svoje komentare, a komentare smo razmenjivali putem posrednika. Mi smo to prihvatili, a druga strana nije prihvatila, i to je to.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, druga strana nije prihvatila sporazum koji su napisali ti strani advokati, kako vi kažete. Je li tako ili nije?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: To je bila međunarodna konferencija i na njoj smo svi radili zajedno. Ne možemo tu sad govoriti o nekakvim stranim advokatima.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa da li vi tvrdite da su članovi srpske delegacije, dakle delegacije Srbije u kojoj su učestvovali sve nacionalnosti, učestvovali u pisanju tog dokumenta ili ne? Da ili ne?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Svi su učestvovali u izradi nacrta dokumenta u finalnoj formi, i oni koji su se s njime slagali i oni koji se s njime nisu slagali. Logika to nalaže i to je bio i slučaj u praksi.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, vi ste dakle pozitivno odgovorili na moje pitanje. Znači, vi tvrdite da su članovi delegacije Srbije učestvovali u pisanju tog dokumenta. Je li tako? Da. Je li tako? To ste rekli, ako sam vas dobro razumeo.

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Molim vas, dokument je napisan. Sa jedne strane su oni koji su se s njime složili, a sa druge strane su oni koji se s njim nisu složili. Ne znam o čemu se ovde radi.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ja sam samo postavio pitanje ko je napisao dokument.

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Molim vas, odgovorio sam. Ako želite, ponoviću to.

SUDIJA MEJ: Mislim da smo shvatili. Pređimo na nešto drugo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Idemo dalje. U vašoj izjavi pominjete specijalne mere jugoslovenske vlade na Kosovu između 1980. i 1990. godine. Da li pre svega znate da nije jugoslovenska vlada, već da je Predsedništvo SFRJ kao najviši organ federalne države uvelo specijalne mere, i to ne zbog političkih nemira kako vi kažete, već zbog toga što su utvrdili i proglasili da su na Kosovu ugroženi poredak, integritet i suverenitet zemlje. Da li je to tačno ili nije?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: To nije tačno, jer politički nemiri bili su uzrok tome kada...

SUDIJA MEJ: Dozvolite svedoku da završi.

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: ... kada je Kosovo suspendovano iz Federacije. Do toga je došlo zbog nemira. I u to vreme ljudi su reagovali zato jer je Kosovo bilo suspendovano iz Federacije. To je bio uvod u razaranje političkih, ekonomskih i građanskih institucija Kosova, a stanovništvo to nije želelo i to je istina, i zato su protivzakonito uvedene vanredne mere.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da. Da li se sećate da te mere koje je uvelo Predsedništvo SFRJ, da je na čelu Predsedništva u to vreme bio Raif Dizdarević, član Predsedništva iz Bosne i Hercegovine, Musliman? Je li tačno ili nije?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Ne znam. Oni su se menjali svake godine. Bilo je osam članova Predsedništva, osam saveznih jedinica.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A da li znate da nije, kako vi kažete, srpski parlament ukinuo autonomni status Kosova, već da su usvojeni amandmani i da su delegati Skupštine Kosova, većinom Albanci glasali za te amandmane u martu 1989. godine? Je li to tačno ili nije?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Stvari nisu takve kakvim ih vi prikazujete jer je Skupština Srbije izglasala da se poništi savezni status Kosova. To nije odlučeno u bivšoj Saveznoj skupštini. Zastupnici Kosova, tačnije iz Skupštine Kosova, dobili su zahtev, i to pod velikim pritiskom, da donesu takvu odluku. Kao što sam već rekao u mom svedočenju, to je napravljeno silom, nasiljem, i kada je tog dana kada je održana sednica, u hodnicima je bilo mnogo policajaca u civilnim odelima, a oko zgrade kosovske Skupštine bilo je dosta tenkova i to je istina.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A kad bi to bilo istina, to što vi kažete sad, gospodine Rugova, kako objašnjavate da je na sednici Skupštine Srbije, koja je održana pet dana nakon sednice Skupštine Kosova, 28. marta 1989. godine sedelo celo jugoslovensko rukovodstvo na čelu sa predsednikom tadašnjim Predsedništva Jugoslavije koji je bio Albanac i koji se zvao, kao što znate, Sinan Hasani (Sinan Hasani)?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Sve je to bilo obezbeđeno. Prvo je to proglasila Skupština Kosova pod pretnjom sile, zatim je to išlo gore na Skupštinu Srbije. Međutim, Savezna skupština o tome nikad nije donela odluku, nikada je nije razmatrala.

SUDIJA ROBINSON: Doktore Rugova, koja ovlašćenja je Kosovo izgubilo poništenjem autonomije?

SVEDOK RUGOVA: Izgubilo je savezni status koji mu je omogućio da bude u sastavu Skupštine i Predsedništva. Izgubilo je ovlašćenja u odnosu na snage bezbednosti, teritorijalnu odbranu i policijske

snage. Sve federalne jedinice imale su svoje sopstvene federalne ili jedinice za narodnu odbranu kao i mnoga druga ovlašćenja kada su u pitanju inostrani poslovi, pravo ulaganja veta. Od toga dana nadalje sve o Kosovu odlučivano je u Beogradu i Srbiji, kao što sam već objasnio. Dakle, bilo je lišeno prava na policiju i sve druge snage i obrazovanje.

SUDIJA ROBINSON: Hvala vam.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A da li vam je poznato da je donet i savezni Ustav, pošto ste rekli da ništa nije odlučivala Savezna skupština? Donet je i savezni Ustav koji je u potpunosti bio u skladu sa ustavnim amandmanima na Ustav Republike Srbije? Da li je to tačno ili nije? Samo kažite da ili ne.

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Ne, ne. Rekao sam Skupština, i ne radi se tu o Ustavu. Rekao sam da Savezna skupština nije donosila nikakve odluke o tom pitanju. To zapravo nije tačno. Ne smemo zaboraviti da je od 1989. do 1993. godine doneseno 37 zakona o vanrednom stanju koje je donela Skupština Srbije, i više od 304 drugih propisa, administrativnih i drugih takođe su doneti, a u kojima je Kosovo diskriminisano.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Skupština Srbije je donosila propise u skladu sa Ustavom Srbije i u skladu sa saveznim Ustavom koji je takođe bio potpuno u skladu sa ovim što vi tvrdite da je učinjeno neustavno. A sada vas pitam da li znate da ustavnim amandmanima koje je donela Skupština Srbije, a prethodno Skupština Kosova, nije ukinut autonomni status Pokrajine Kosovo niti Pokrajine Vojvodine? Evo pročitacu vam član 6, stoji: „U Republici Srbiji“, to je član 6. Ustava Srbije, „u Republici Srbiji postoje Autonomna pokrajina Vojvodina i Autonomna pokrajina Kosovo i Metohija kao oblici teritorijalne autonomije“. Da li to piše ili ne? Da li vam je to poznato, gospodine Rugova? Samo recite da ili ne da ne gubimo vreme.

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: To je bila suspenzija saveznog statusa Kosova. Srpska skupština radila je šta je htela sa Ustavom.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ona je radila u skladu sa Ustavom, gospodine Rugova. A vi ste pomenuli vašu ustavnu deklaraciju. Moje pitanje glasi da li vam je poznato da je Ustavni sud Jugoslavije poništio tu takozvanu ustavnu deklaraciju u celini? Doneo je odluku da nije u skladu sa Ustavom SFRJ, te da po svom ukupnom pravnom značaju deklaracija predstavlja akt usmeren na otcepljenje Kosova i Metohije od Jugoslavije. Je li to tačno ili ne, gospodine Rugova?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: To je prezentovano u Saveznom sudu, ali nije razmatrano. Ne znam da li je taj sud doneo bilo kakvu odluku zato što su neke sudije učestvovalе u toj sednici, a neke sudije iz bivših republika Jugoslavije nisu i tako dalje. S tim sudom je bilo problema.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ja sam vas pitao da li vam je poznato da je Savezni ustavni sud doneo odluku kojom je ta vaša takozvana deklaracija proglašena ništavnom i nevažećom i neustavnom? Je li ne možete da date odgovor na to pitanje?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Ne znam da je doneo bilo kakvu odluku. Pre svega je bilo potrebno da Savezna skupština raspravlja o tome, čak i da je to urađeno, kako vi kažete, to je urađeno pod pritiskom saveznih institucija iz Beograda.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, to su špekulacije. A da li vam je poznato da je Republika Srbija po Ustavu od 1990. godine definisana kao demokratska država svih građana koji u njoj žive? To je član 1. Ustava, a u članu 4. je određeno da je teritorija Republike Srbije jedinstvena i neotuđiva i da o promeni granica Republike Srbije odlučuju građani referendumom. Da li vam je to poznato?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Kakve to veze ima da li mi je to poznato ili ne?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ima veze zato što ovo što vi sad pokušavate da izvedete je neustavno. Dakle, da li vam je poznato da o tako važnom pitanju moraju da odlučuju svi građani Republike Srbije sa cele teritorije Republike Srbije, a ne samo

pripadnici albanske nacionalnosti i ne samo oni koji žive na delu teritorije Republike Srbije na Kosovu i Metohiji? Da li vam je to jasno?

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, molim dozvolu da intervenišem...

SUDIJA MEJ: Šta...

TUŽILAC NAJS: Optuženi...

SUDIJA MEJ: Samo momenat, gospodine Rugova. Koja je relevantnost ovoga, gospodine Miloševiću?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Relevantnost je više nego velika jer opcija o nezavisnosti Kosova na bazi jednonacionalnog izjašnjavanja nacionalne manjine je, na kojoj insistira gospodin Rugova, suprotna povelji Ujedinjenih nacija koja poznaje samo...

SUDIJA MEJ: Ovo je politička poenta. Optužnica se bavi događajima iz 1998. i 1999. godine. Glavno svedočenje svedoka se bavilo nekim stvarima i pre toga. Kao što sam rekao u petak, vaše unakrsno ispitivanje treba da se ograniči na to, a da ne pokušavate da dobijete političke poene.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: E pa ja mislim da ovde istina treba da dobije poene. A pošto ste me pitali šta je relevantno, moje pitanje glasi da li, da li znate koliko bi evropskih država trebalo da se raspadne po toj šemi, kada bi ona bila primenjena? Raspala bi se...

SUDIJA MEJ: Ne, ne, ne. Ono što bi mogli da pitate je pretpostavljam sledeće: Da li mislite da se situacija na Kosovu može na neki način rešiti uz pomoć jednog širokog referenduma? To je možda relevantno pitanje. Možda ne možete na to da odgovorite.

SVEDOK RUGOVA: Po Ustavu bivše Federacije, kao i bilo koja savezna jedinica, Kosovo je imalo pravo da održava referendume po raznim pitanjima, a to pravo mu je uskraćeno 28. i 29. marta

od strane Skupštine Srbije. Od tada smo u jednom neustavnom stanju za Kosovo kome je oduzeta njegova savezna pozicija. To je moj odgovor.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Taj smo odgovor čuli već mnogo puta, ali ovde je reč o jednoj drugoj politici i tendenciji. Gospodine Rugova, ja moram da preskačem pitanja jer mi mnogo vremena uzimate, ali da vas pitam i ovo: da li vam je poznata činjenica vezana za memorandum bivših albanskih intelektualaca Kosova upućen međunarodnim krugovima 28. 10. 1995. godine? Da li vam je poznat taj memorandum? Evo ja ga imam u rukama. Da li znate za njega? Samo mi odgovorite, da ili ne.

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Bilo je mnogo memoranduma koji su bili upućeni međunarodnim institucijama. To su činile grupe intelektualaca, političke partije i mnogi drugi.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: U ovom memorandumu, koji ima priličan broj stranica, ja ću citirati samo tri i po reda...

SUDIJA MEJ: Da.

TUŽILAC NAJS: Ako se unakrsno ispitivanje vrši na osnovu dokumenata, ja mislim da ta dokumenta treba staviti na raspolaganje svedoku. Ovde oni nisu dati na raspolaganje svedoku, a imali smo dosta unakrsnog ispitivanja van konteksta. Ako svedok ne može da se seti nekog dokumenta, nema svrhe onda da ga optuženi o tome pita.

SUDIJA MEJ: On može da postavi svedoku pitanje i pokuša da ga podseti na to o čemu se radi. Kako bismo uštedeli vreme, nećemo da stavljamo dokumente na grafoskop.

SVEDOK RUGOVA: Ja ne mogu da govorim o ovom dokumentu. Bilo je mnogo dokumenata memoranduma, kao što sam rekao, možda je to jedan od njih, ja se sada ne sećam.

SUDIJA MEJ: Izložite mu paragraf koji hoćete.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ja ću samo pročitati, a nešto drugo ću staviti na grafoskop. „Može se tvrditi ...“ prevodilac me moli da usporim, „Može se tvrditi da pravedno rešenje albanskog pitanja zahteva pomeranje granica između Albanije i susednih zemalja koji ih razdvaja, kopneni pojas sa apsolutnom albanskom većinom. Granice nisu tako svete da se ne mogu pomeriti.“ E sad, molim vas, stavite ovo na grafoskop da vidite kako izgledaju te granice koje treba pomeriti. Videćete jugoistočnu Crnu Goru, južnu Srbiju, zapadnu Makedoniju i severnu Grčku u granicama Velike Albanije. To je to što se tražilo i to je ta konzistentna politika koja se vodi sve ove godine.

SUDIJA MEJ: Pre svega, odakle vam ta mapa? Da li je to iz memorandumu?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: To je mapa koju su napravili albanski nacionalisti i koja je opštepoznata i na Balkanu i Evropi i u svetu. Kao što vidite, ovde je jugoistočna Crna Gora, južna Srbija, zapadna Makedonija i severna Grčka uključujući Janjinu. To je dovoljno da ne bismo uzeli više vremena. Mogu li da nastavim? Ovde imate platformu za rešavanje albanskog nacionalnog pitanja Albanske akademije nauka objavljene u Tirani 1998. godine. Dakle, Albanska akademija nauka, platforma za rešavanje albanskog nacionalnog pitanja. Još jednom, vrlo veliki dokument, ali citiraću samo jednu rečenicu. U zaključku se kaže, zaključak i prva rečenica glasi: „Kao što je rečeno još u prošlom veku, tokom našeg preporoda određena je glavna aspiracija svih Albanaca, ujedinjenje svih Albanaca na svim albanskim etničkim područja u jednu samostalnu nacionalnu državu.“ Moje pitanje glasi, moje pitanje glasi: gospodine Rugova, pošto se ovde očigledno radi o jednom zakasnelom nacionalnom romantizmu XIX veka, poznatom u Evropi koji je zakasnio jedan i po vek, da li vam je jasno da se takav zakasneli nacionalni romantizam XIX veka na pragu trećeg milenijuma pojavio kao slika Dorijana Greja (Dorian Grey), kao zapravo poremećena slika?

SUDIJA MEJ: To nije pitanje na koje svedok može da odgovori. To je bio govor. Koja je svrha ovoga i kakva je relevantnost ovog dokumenta? Ostavite dokument na grafoskopu, molim vas. U čemu je poenta svega ovoga?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Relevantnost je, najveća relevantnost je u onome što se upravo sada događa potpuno etničko čišćenje...

SUDIJA MEJ: Ovaj svedok je ovde da svedoči i on je to učinio. Vi ga ispitujete dosta široko. Kažite nam kakva je poenta ovog dokumenta i toga da se on stavi na grafoskop u odnosu na ovog svedoka i njegovo svedočenje? Kakvo je pitanje tu za njega?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pitanje je da li se radi o ostvarenju politike Velike Albanije? Da li se to spremalo?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Ako mi dozvolite, časni Sude, ja bih dao jedan kratak komentar. Bilo je mnogo takvih karata koje su cirkulisale, a u vezi zakasnelog nacionalnog romantizma i Srbi su imali svoj udeo u pravljenju takvih mapa krajem 1990-ih godina i krajem veka. Mnoge grupe su pravile takve političke i etničke mape, i kao što vidite, te granice su nacrtane tako kako jesu. Kao što sam rekao ranije, naš stav, stav Demokratske stranke Kosova i stav ostalih stranaka na Kosovu jeste da stremimo ka nezavisnom Kosovu. To je bio naš moto, a što se tiče etničkih teritorija, to mi ne možemo da promenimo. Prema tome, ja to više vidim kao jednu optužbu koja je usmerena uopšte na Albance i Kosovo posebno. Možda se optuženi seća da je bilo srpskih grupa koje su htele da osnuju Veliku Srbiju, počevši od Jadrana preko Hrvatske, Dalmacije, do Mađarske, uključujući Bosnu, Kosovo i Makedoniju i tako dalje. Ali ja ne želim sada o tome da razgovaram. Mogu da kažem da je bilo mnogo programa, da dođemo do pitanja optuženog, a to je etničkog čišćenja. To nije tačno. Nažalost, bilo je srpskih programa koji su počeli od kraja prošlog veka između dva svetska rata i tako dalje.

SUDIJA MEJ: Doktore Rugova, mislim da ćemo morati ovde da vas zaustavimo.

SVEDOK RUGOVA: Hvala vam, časni Sude. Moja poenta je da to nije tačno. Naš zvanični stav je da imamo nezavisno Kosovo, a to je počelo kada je počela da se raspada Jugoslavija, bivša Federacija. Naravno, Albanci u Makedoniji čine jedan veliki deo populacije, oni treba da imaju svoja prava u toj zemlji. Albanci u južnoj Srbiji kao što je u Preševu i na drugim mestima, kao što je to u Crnoj Gori takođe, treba da imaju svoja prava. To je naša zvanična alternativa za koju radimo i nije samo stvar u tome da se menjaju granice.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Moje vreme je ograničeno, tako da vas molim da budete kratki.

SUDIJA MEJ: Sada možemo da uklonimo mapu. Vratite je optuženom, molim vas.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A da li smatrate da ovo što ću vam sada pročitati, a što je obelodanilo Tužilaštvo, dakle što ne može da se odbije kao nerelevantno, govori upravo protiv onoga što vi sada iznosite? Reč je o dokumentu koji je Tužilaštvo obelodanilo kao dodatak izjavi svedoka, to je broj dokumenta u desnom uglu srpska verzija 030666, pasusi 4 i 5 i engleska verzija pasus 4 i 5 gde stoji da ste povodom nagrade Fondacije za ljudska prava SAD dodeljene Rugovi i Saliju Beriši (Sali Berisha) na pitanje izvesnog gospodina Galiberija (Gelibery) da li se može nagrada shvatiti kao zeleno svetlo za ujedinjenje Albanije i Kosova, rekli ste: „Naravno“. Da li vas ta vaša izjava demantuje s obzirom na ovo što ste maločas rekli? Da li ta izjava demantuje ovo što ste maločas rekli?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Molim vas, ja se ne sećam takve izjave. Imali smo izjavu sa tri opcije koju smo odobrili 1991. godine.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: U redu. Da nastavimo.

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Niko nije isključivao buduću integraciju, a ja ne znam o kojoj se izjavi ovde radi.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Molim vas, odgovarajte mi sa da i ne na ovih nekoliko pitanja koja još imam vremena da vam postavim. Da li ste nekad pozvali stanovništvo Kosova da napusti teritoriju i ide u Albaniju i Makedoniju?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Ne.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Kažete niste.

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Jedan letak je bio izdat na Kosovu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li vam je poznato da je to radila OVK?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Ne, ne. To ne znam, ne znam ništa o tome da je to uradila OVK.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, onda, ovaj vaš letak, u njemu stoji drukčije. Molim vas stavite ga na grafoskop. Vi pozivate stanovništvo Kosova da ide u Albaniju i Makedoniju.

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Ovo nije tačno. Ovo je izdato prvih dana bombardovanja i kao što se vidi u dokumentu, tu je pečat OVK i potpis predsednika Kosova, ali to nije moj dokument i očigledno je to nije ni dokument OVK. Ja ne znam ko je napravio taj dokument, ali on je kružio po Prištini. To je bio falsifikovan dokument. Bila to policija, ili Beograd, ili trupe, ili drugi ljudi, oni su to uradili.

SUDIJA MEJ: Doktore Rugova, možete li da nam kažete ukratko šta u dokumentu stoji, ne morate glasno da ga celog pročitate, ali kažite nam otprilike šta tu stoji?

SVEDOK RUGOVA: Na albanskom je. Sadržaj je sledeći. Ako želite da pročitam dokument.

SUDIJA MEJ: Samo nam dajte rezime tog dokumenta.

SVEDOK RUGOVA: To je jedan letak u kome se kaže, navodno u moje ime, u njemu ja kao predsednik Kosova tražim da ljudi sa

Kosova idu u Albaniju ili Makedoniju, jer navodno OVK nije u položaju da zaštiti narod. To je glavna sadržina tog dokumenta.

SUDIJA MEJ: Da.

SVEDOK RUGOVA: Kao da sam ja navodno pozvao narod Kosova da napuste Kosovo, što nije tačno i ovo nije dokument koji sam ja potpisao.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ja moram da pročitam prevod zbog toga što će biti jasnije. „Poštovani sunarodnici, obaveštavamo vas da se evakuišete sa rizičnih teritorija Republike Kosovo zato što je u nastavku borbi nastavljena velika ofanziva srpskog okupatora u našoj Republici Kosovo. Mi vas ne možemo braniti. To ne može da uradi ni OVK. Ja moram da spasim naš narod i njihove živote. Zato predlažemo da se odmah uputite u pravcu Albanije i Makedonije. Tražili smo od NATO-a da zaustavi srpskog okupatora, i sa tom pomoći mi smo pobedili. Međutim, snage srpskog okupatora su na celoj teritoriji Kosova krenule u veliku ofanzivu. Snage OVK nisu u mogućnosti da im se suprotstave i da brane albanski narod. Obaveštavamo sve Albance koji su u opasnosti pred naletom srpskog okupatora da se evakušu pre svega u pravcu Makedonije i Albanije.” I potpisano je vašim imenom. Vi, dakle, tvrdite da u tome niste učestvovali. Da li tvrdite da to nije letak koji je dala OVK?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Ja nisam pripremio ovaj dokument, a mislim da ga nije pripremio ni OVK. Ovaj moj potpis, ja ga nisam dao.

SUDIJA ROBINSON: Da li ima ikakvih naznaka o datumu ovog letka? Da li na letku ima bilo kakav datum kad je letak objavljen?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Koliko vidimo, nema datuma, ali svako zna, ja mislim da ovde u sali ima i novinara koji su svojim rukama skupljali takve letke po raznim mestima na Kosovu i Metohiji, koji su noću razbacivani od pripadnika UČK i aktivista DSK.

SUDIJA MEJ: Vi ne svedočite sada. Ima li datuma na letku ili nema? Gospodine Miloševiću, imate još pet minuta.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa ja znam da je ovo način da mi se onemogućava da napravim unakrsno ispitivanje. Ovo je najefikasniji način. Imam da vas pitam upravo u potvrdi ovoga što ste sa ovim letkom nastojali da uradite, da li se sećate da ste vi i ljudi iz vaše partije još 1993. godine vodili razgovor sa američkim kongresmenom Eliotom Ingelsom (Elliott Engels)? To je bilo u aprilu 1993. godine. Da li se sećate tog razgovora?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Imao sam mnogo razgovora sa američkim kongresmenima, sa gospodinom Ingelsom i drugim.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: U redu. Dozvolite da vas podsetim.

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Kao i sa mnogim evropskim članovima parlamenta i članovima parlamenta van Evrope. Mnogo sam razgovora imao u to doba.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Podsećam vas da budete konkretniji, a ne da trošite više vremena. Da identifikujemo taj razgovor. Tada je bio iznet plan za scenario dve stvari, jedna da se insceniraju akcije koje će izazvati upotrebu vojske i policije od strane države i druga da se preuzme kolektivno napuštanje Kosova da bi se dao razlog za ulazak stranih trupa. Da li se sećate sad tog razgovora? Podsetiću vas još na neke detalje. Tokom tih razgovora...

SUDIJA MEJ: Prvo, možemo da sklonimo letak sa grafoskopa? Može da nam se pokaže, a da se onda pokaže Tužilaštvu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Neko je napisao prevod na poleđini letka.

SUDIJA MEJ: Izvolite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Molim vas, da li je tada u razgovoru sa Ingelsom bio Redžep Ćosja (Rexhep Qosja), jedan od

potpisnika ovih dokumenata koje sam malopre citirao o ujedinjenju svih Albanaca, dakle, Redžep Čosja bio taj koji je prisustvovao sastanku, da je zagovarao insceniranje akcija koje će dovesti do akcija policije i vojske, a da je Ali Aliju (Ali Aliu), član vašeg Predsedništva, rekao doslovce da će sačekati rasplet situacije u Rusiji, dakle, to je 13. april 1993. godine, i da će SAD dati signal kada da Albanci krenu u kolektivan egzodus sa Kosova, da bi za navodno samo dva dana strane trupe ušle na Kosovo? Da li se sećate tog razgovora?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Nikad nisam vodio razgovore tog tipa i sve to nije tačno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li se sećate, dakle, da je stara ideja bila da Albanci napuštaju Kosovo, da za to okrive Srbe, a da onda time daju povod za stranu vojnu intervenciju? Da li je to tačno ili ne?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Ne, mi nikada nismo tako nešto pokušavali.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li vam je poznato da su i za ovu agresiju na Jugoslaviju uzeta upravo takva objašnjenja o nekakvom masovnom deportovanju Albanaca sa Kosova? To je bio uvod, iako je do masovnog odlaska došlo tek posle agresije, a ne pre toga? Da li vam je to poznato?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Kao što sam rekao, ne, nije postojala politika da se tako nešto desi. Naša politika nikad nije bila ta da Albanci napuste Kosovo. To je nešto što su izvršile snage iz Beograda...

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: ... napustiti Kosovo kako bi se stvorio izgovor za vojnu intervenciju.

SUDIJA MEJ: Gospodine Miloševiću, on je upravo rekao da to nije bila politika, da nije postojala takva politika. Nema svrhe nastavljati dalje sa raspravom. Imate pravo da postavite još jedno pitanje.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Samo još jedno pitanje?

SUDIJA MEJ: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ako je samo još jedno, onda ću ja evo postaviti jedno. Kad vam je pretila opasnost od ubistva vas i vaše porodice, pobjegli ste u Italiju. Da li ste razmislili gde ćete pobeći sada kada prestane okupacija Kosova?

SUDIJA MEJ: To nije ispravno pitanje. Gospodine Vladimirov.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Imam još jedno...

SUDIJA MEJ: Ne, upravo ste postavili jedno potpuno nepropisno pitanje. Gospodine Vladimirov, da li vi imate pitanja za svedoka?

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV: Da, imam.

SUDIJA MEJ: Da. Onda ćemo to uraditi nakon pauze.

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, molim da ovaj osporavani dokument zadržimo kao, bilo kao dokazni predmet ili na neki drugi način, ali u skladu sa onim što je normalna praksa za dokumente za koje se tvrdi da su falsifikati. I molim vas da se obe strane kopiraju.

SUDIJA MEJ: U redu, sada idemo na pauzu od 20 minuta.

(pauza)

SUDIJA MEJ: Izvolite, gospodine Vladimirov.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV: Hvala, časni Sude. Gospodine Rugova, kako bi pomogli Sudu, pitaću vas par pitanja kako bi razjasnili izvestan broj ustavnih pitanja. Pokušaću da ih formulišem tako da će jednostavni odgovori tipa da ili ne biti dovoljni. Kosovo je 1988. godine bilo autonomni deo Srbije sa statusom konstitutivne republike jugoslovenske federacije. Da li je to tačno ili ne?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Imalo je federalni status.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: Imalo je Skupštinu Kosova zasebno od Skupštine cele Republike Srbije do 1989. godine? Da li je to tačno?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Kosovo je imalo svoju skupštinu.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: Imalo je zasebnu skupštinu, kao i sve federalne jedinice, od Skupštine u Beogradu koja je predstavljala celu Republiku Srbiju, zar ne?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Da, to je bila zasebna skupština. Kao i sve federalne jedinice. Svaka savezna jedinica imala je svoju skupštinu, svoju vladu, svoje predsedništvo.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: Hvala. Da li ste vi bili član te Skupštine Kosova 1988. i 1989. godine?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Ne, nisam.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: Idemo sada na 1998. i 1999. godinu. Kosovo nije bilo nezavisna republika u jugoslovenskoj federaciji u tim godinama, poput Srbije ili Crne Gore, nego je ono bilo deo Republike Srbije, zar ne?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Oprostite, mi smo proglasili nezavisnost Kosova 1991. godine i nastavili smo graditi našu državu sa svim institucijama uprkos represiji i nasilju. Ona je funkcionisala u svetu i to društvo je bilo priznato kao jedna paralelna država. Nakon suspenzije Kosova iz Federacije Kosovo više nije imalo nikakav status. Sputavano je silom.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: Doktore Rugova, želim vas pitati sledeće: postavljacu vam pitanja o ustavnom sistemu, onom ustavnom sistemu koji je funkcionisao po Ustavu jugoslovenske federacije i po Ustavu Srbije i pitanja koja se tiču takođe i neformalnog paralelnog sistema. Dakle, treba da razlikujemo te dve stvari. Da li me razumete?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Oprostite, paralelni sistem, to jest naš sistem, naša država je funkcionisala na nezavisan način. Bivša Federacija nije funkcionisala na Kosovu. Nakon što je uništio

staru Federaciju, Beograd nas je držao putem sile i nasilja bez svojih institucija. Sva uprava bila je srpska i nju je nametnuo Beograd. Ono što je funkcionisalo nakon tog vremena bili su policija i voj-ska, ne mnogo više od toga.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: Ja razumem ovo što govorite, ali hajde da pokušamo razdvojiti ta dva pitanja. Ja ću vam postaviti nekoliko pitanja u tom cilju. Kosovo nije bilo nezavisna republika u jugoslovenskoj Federaciji 1998. i 1999. godine, poput Srbije ili Crne Gore, nego je bilo deo Republike Srbije? Sada ne govorimo o paralelnom sistemu. Da li je to tačno?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Molim vas, Srbija i Crna Gora su stvorile tu federaciju nakon kolapsa SFRJ, a sada je i ta federacija sama suočena s propašću.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: To nije moje pitanje.

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Fantomska federacija.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: Bojim se da to nije bilo moje pitanje, doktore Rugova. Ja vas pitam...

SUDIJA ROBINSON: Doktore Rugova, slušajte pažljivo pitanje. Ja razumem šta gospodin Vladimirov pokušava da uradi, smatram da je to veoma važno.

SVEDOK RUGOVA: Ali molim vas, oni su napravili tu federaciju, a da nikoga za to nisu pitali, dakle federaciju Crne Gore i Srbije. To je moj odgovor. I da nas je neko pitao, mi ne bismo ušli u tu federaciju.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: Doktore Rugova, nemojmo sada razgovarati o tome koje su bile vaše aspiracije u to vreme ili čak i danas. Hajde da pokušamo da razjasnimo kakva je bila situacija u stvarnosti 1998. i 1999. godine. Ponovo ću vam postaviti pitanje. Kosovo nije bilo nezavisna republika u jugoslovenskoj federaciji 1998. i 1999. godine poput Srbije ili Crne Gore, nego je bilo deo Republike Srbije. Da li je to tačno?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Ja sam vam već odgovorio. Nemam drugog odgovora. Taj je sistem održavan nasiljem.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: Doktore Rugova, moje sledeće pitanje je iste vrste. Molim vas lepo da ne odgovorite kao i ranije i da govorite o razlozima. Ja vas samo pitam kakva je situacija bila tada. Dakle, ustavno gledano, Kosovo i uža Srbija činile su jednu republiku u Federaciji i imale su jedan ustav 1998. i 1999. godine, a to je bio Ustav Republike Srbije. Da ili ne?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Oni su taj ustav napisali za sebe, mi s tim nismo imali veze.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: Još jedanput. Ustavno gledano Republika Srbija, što uključuje i Kosovo, imala je samo jednu skupštinu 1998. i 1999. godine, i to je bila skupština u Beogradu, ne govorim sada o paralelnom sistemu. Da li je to tačno?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Skupština Kosova je suspendovana 1990. godine. To sam već objasnio, to je bilo 5. aprila, 5. jula.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: Dakle, hoćete li onda odgovoriti sa da ako vas ponovo pitam da li je ustavno gledano Republika Srbija obuhvatajući i Kosovo imala samo jednu skupštinu?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Molim vas, ne razumem pitanje i ne znam zašto ga postavljate. Skupština Kosova bila je suspendovana i mi smo nastavili da radimo u našem sistemu i imali smo skupštinu koja je radila.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: Doktore Rugova, 1998. i 1999. godine, ustavno gledano, ne govorim sada o paralelnom sistemu, nego o ustavnom, Srbija je imala jednu vladu i jednog predsednika za celu republiku, što je uključivalo i užu Srbiju i Kosovo. Da ili ne?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Već sam odgovorio na to pitanje nekoliko puta. Ne vidim da je ono relevantno.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: Na Sudu je da odlučuje o tome da li je to relevantno ili ne. Ja vas to sada pitam...

(Pretrեսno veće se savetuje)

SUDIJA MEJ: Doktore Rugova, možda je to za vas teško, međutim, nama je važno da znamo kakav je bio ustavni sistem, bez obzira na to kakve poglede neko ima o tome, da li je to bilo dobro ili loše, pravedno ili nepravedno, to nema veze. Amikus vam sada postavlja ta pitanja kako bi Sud razumeo ustavni sistem. To je sve.

SVEDOK RUGOVA: Molim vas, već sam vam objasnio. Kosovo je bilo suspendovano, skupština, vlada, predsedništvo, sve je to oduzeto Kosovu i ono je držano nasiljem.

SUDIJA MEJ: Doktore Rugova, mi smo sve to već čuli. Međutim, postojao je ustavni sistem, da li je to ustavni sistem koji je neko odobravao ili ne, to je druga stvar. Međutim, o tom ustavnom sistemu vama sada amikus postavlja pitanja. Gospodine Vladimirov, pitam se da li ima mnogo smisla nastaviti s time. Možda ćemo o tome čuti i druge iskaze.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: Dobro. Doktore Rugova, jeste li ikada bili izabrani u neko ustavno telo na opštinskom, pokrajinskom ili republičkom nivou, tu ne mislim sada na paralelni sistem, a pre 2000. godine?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Ne.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: Jeste li ikada bili izabrani u nekom neformalnom, paralelnom telu na opštinskom ili pokrajinskom nivou pre 2000. godine?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Molim vas, kao što sam već rekao u svojoj izjavi, izabran sam 1992. na opštim izborima na Kosovu u našem sistemu. Izabran sam za predsednika Kosova direktnim glasanjem, a 22. marta 1998. godine ponovo sam izabran na taj položaj.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: To sam shvatio iz vašeg iskaza. Zato vas i pitam jeste li vi ikada u neformalnom paralelnom sistemu bili izabrani u neko telo na opštinskom ili pokrajinskom nivou pre 2000. godine?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Rekao sam da su me izabrali, naime Kosovo se tada nazivalo republikom, prema tome, dva puta sam bio izabran na nivou republike.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: Da li to znači da je vaš odgovor ne, nikada niste bili izabrani na neki položaj na opštinskom ili pokrajinskom nivou?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Pa molim vas, ako govorite o našem paralelnom sistemu, tamo sam bio izabran, u drugim sistemima ne.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: Doktore Rugova, jeste li ikada bili član neke ustavne institucije, dakle, ne govorim tu o paralelnom sistemu nego o službenom sistemu? Jeste li ikada bili u vladi pre 2000. godine u tom ustavnom sistemu?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Ne, nisam. Nikada nisam bio ni u jednoj instituciji niti lokalnoj, niti nacionalnoj, niti na nivou Kosova.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: Da li je onda tačno da kad vi u vašem iskazu kažete kosovska skupština, kosovska vlada i kosovski predsednik, da li vi onda govorite o neformalnom, paralelnom sistemu vlasti koji je postojao na Kosovu u tim danima 1998. i 1999. godine?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Da.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: S obzirom da nikada niste bili član ustavne skupštine ili ustavne vlade Kosova pre 2000. godine, vaše političke funkcije su bile ograničene na funkcije u neformalnom paralelnom sistemu i na funkcije u vašoj stranci. Da li je to tačno?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Ja sam bio uključen u funkcio-

nisanje paralelnog sistema. Bio sam predsednik, bio sam direktno izabran. Nisam bio član skupštine u paralelnom sistemu.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: Hvala. A sada ću vam postaviti nekoliko pitanja o vašoj stranci DSK i o vašem radu u toj stranci. U vašem iskazu rekli ste da ste od samog početka bili predsednik DSK. Da li je to tačno?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Tako je. Od 1989. godine.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: Pretpostavljam da vi niste i jedini zvaničnik u toj stranci. Da li postoji nekakav odbor i da li ste vi predsednik tog odbora?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Da. Stranka ima svoju skupštinu ili kongres, zatim ima opšti odbor od 60 članova i predsedništvo. Ja sam bio i ostao član skupštine i opšteg odbora i predsedništva moje stranke. Ti izbori održavaju se svake četiri godine, sada se održavaju svake dve godine.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: Pretpostavljam, doktore Rugova, da su i druge političke stranke na Kosovu organizovane na sličan način, da imaju skupštinu, veće i predsednika.

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Da, i druge stranke su organizovane na takav način, u skladu sa zakonom.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: 1998. i 1999. godine, da li je bilo kontakata između nesrpskih stranaka na Kosovu?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Mi smo imali kontakte i funkcionisali smo kao političke stranke, albanske političke stranke. Tu je bila Hrišćansko-demokratska stranka, Liberalna stranka, Socijaldemokratska stranka, Skupštinska stranka i druge, i imali smo kontakte i sa drugim strankama, bosanskim, turskim strankama koje su postojale u to vreme.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: Hvala. Da li je bilo redovnih komunikacija, sastanaka ili drugih oblika razmene informacija između veća, odnosno odbora u tim strankama?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Da. Prema potrebi i prema zahtevima ljudi.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: Da li su to bili redovni, regularni sastanci, odnosno komunikacije?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Obično se to održavalo u obliku sastanaka, zajedničkih sastanaka na kojima su razmenjivane informacije.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: Da li je OVK učestvovala u tim kontaktima?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: U to vreme OVK nije učestvovala u tim političkim odborima. Ona je, čini mi se, imala svoje političke stranke u Prištini.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: Koja je politička stranka predstavljala političke ideje OVK u to vreme, 1998. i 1999. godine?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Oni nisu imali stranku, ali su imali političke predstavnike, čini mi se. Imali su predstavnika koji je govorio u ime OVK. Ja mislim da je to bio gospodin Demaći (Demaqi).

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: Da li je taj predstavnik takođe učestvovao na redovnim sastancima i kontaktima između političkih stranaka?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Ne. On nije učestvovao u tome. Ali je radio taj posao.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: Da li je prisustvovao na tim sastancima?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Ne, nije bio prisutan.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: Da li su članovi vašeg veća ili odbora komunicirali sa pripadnicima veća ili odbora OVK?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Imali su kontakata na terenu.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: Tačno. U vašem iskazu vi kažete da su postojali neki neslužbeni kontakti sa lokalnim ljudima OVK zato jer su se mnogi od vaših ljudi iz drugih okruga pridružili oružanom pokretu. Da li je to tačno?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Da. Imali su kontakte.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: Da li su to bili kontakti na nivou veća, odnosno odbora vaše stranke i njihovog pandana u OVK?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Nije bilo kontakata na nivou veća, odnosno odbora.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: Da li su informacije koje su dobili ljudi na terenu, da tako kažem, te informacije vezane za OVK prosleđivali vama?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Molim vas, rekao sam da je bilo kontakata i mi smo primali informacije putem medija i putem drugih oblika kontakata.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: Gospodine Rugova, moje pitanje je bilo da li su bilo kakve informacije koje se tiču OVK, a koje su dobili vaši ljudi na terenu bile prosleđene vašem odboru?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Informacije su primane na najnižem nivou i sa terena i dolazile su do nas.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: Da li je postojao razrađen sistem ili se to dešavalo slučajno?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Ti su kontakti bili tek s vremena na vreme, jer bilo je teško komunicirati.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: Možete li Sudu biti od pomoći i objasniti koji su bili vaši izvori informacija 1998. i 1999. godine putem kojih ste vi saznavali šta se sve dešavalo na Kosovu tih godina?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Imali smo Informacioni centar Kosova, koji je izveštavao o situaciji na Kosovu i to stalno. Bilo je

i novina koje su se pojavljivale. S vremena na vreme, emitovan je satelitski program iz Albanije, kao što sam već rekao u mom iskazu. I odatle smo imali pristup američkim, evropskim i svetskim medijima. To je bio kompletni sistem informacija koji smo uspostavili u našem paralelnom sistemu na Kosovu.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: Da li je Informacioni centar Kosova bio nešto što je organizovala DSK ili sve zainteresovane političke stranke?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: To je organizovala DSK i vlada Kosova. Međutim, taj je centar predstavljao nezavisne stavove svih političkih stranaka.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: Da li ste se 1998. i 1999. godine smatrali dobro informisanim, doktore Rugova?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Imajući u vidu tadašnje uslove rekao bih da, jesam.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: Šta znate o delovanju OVK tokom te dve godine?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Aktivnost OVK je bila opisivana u javnim medijima. Sukobi između beogradske policije i vojske i OVK i posledice tih sukoba. To smo svi mogli da vidimo.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: Da li su te informacije dolazile pre ili *post facto*?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Najviše *post facto* jer je bilo teško komunicirati.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: U redu, i konačno imam nekoliko pitanja o srpskoj vladi i o optuženom. Iz vašeg iskaza proizlazi da ste se vi sa optuženim sastali samo tri puta, 1998. i 1999. godine. Da li je to tačno?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Da, 1998. godine, 15. maja, kao što sam već to rekao u svom iskazu. Zatim za vreme rata, kao što sam to rekao u svom iskazu.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: Znači dva puta 1999. godine, 1. aprila i 4. maja?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: I u maju, da.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: Hvala. Tokom ta dva poslednja sastanka, trajalo je bombardovanje NATO-pakta koje ste vi otvoreno pozdravili. Da li ste se bojali tokom vaša dva sastanka sa optuženim?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Da, ja sam pozdravio bombardovanje NATO-pakta, a isto tako sam se i bojao, morao sam biti pažljiv šta radim u tim okolnostima.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: Da li sam onda u pravu ako pretpostavim da vi niste mogli govoriti detaljno i otvoreno o vašim bojaznima i zabrinutostima u vezi toga što srpske snage sigurnosti rade kosovskom stanovništvu, i to mislim tu na vaš drugi sastanak?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Da, to je tačno.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: Vaš treći sastanak bavio se samo vašim nastojanjem da sa vašom porodicom otputujete u Italiju jer, kao što ste rekli, Kosovo je bilo prazno. Da li je to tačno?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Da, tako je. To je tačno. To je bio glavni fokus našeg razgovora, moj odlazak sa Kosova.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: I nije razgovarano ni o kakvim drugim relevantnim pitanjima?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Ne, ne.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: Doktore Rugova, u vašem iskazu spominjete u nekoliko navrata formulacije kao što su Beograd je učinio to i to ili doneo takvu i takvu odluku. Šta vi znate o procesu donošenja odluka u Beogradu? Ovde od vas ne tražim da mi kažete nešto iz druge ruke.

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Ne znam mnogo zato što nisam bio deo tih krugova, odnosno deo tog sistema. Međutim,

znamo ko je tada bio na čelu u Beogradu. Znači od optuženog do drugih koji su tada bili na vlasti.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV – PITANJE: Dobro. Na kraju, doktore Rugova, šta vi lično činjenično znate o navodnoj ulozi optuženog u vezi sa deportacijama, ubijanjima, silovanjima, pljački i progonu? Šta vi lično znate zasnovano na činjeničnoj osnovi?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Kad govorimo o činjenicama, onda znam ono što sam video i što se dogodilo. Optuženi je bio na položaju na kom je bio, to znamo. Bio je predsednik i vrhovni zapovednik oružanih snaga i policijskih snaga. Ja mislim da to ne moram dalje da komentarišem.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV: Hvala. To su bila sva moja pitanja, časni Sude.

DODATNO ISPITIVANJE: TUŽILAC NAJS

TUŽILAC NAJS: Jednu ili dve stvari, časni Sude. Prvo, ustavna pitanja. Kao što možete da pretpostavite, ja ću kad za to dođe vreme pozvati ustavnog stručnjaka, i možda bi bilo najbolje da neke detalje o ustavnim pitanjima odložimo do tada. Ja sam ovde u poziciji da ako Sud želi da ih razmotri, da vam pružim relevantne ustave i na engleskom i na srpskom jeziku.

SUDIJA MEJ: Da.

TUŽILAC NAJS: Dobro, idemo onda na to. To su malo poveći dokumenti. Prvo, savezni Ustav i Ustav Srbije o kojem je optuženi dosta govorio jutros kada je pominjao član 6. tog Ustava. Dakle, molim da se ti dokumenti učine dostupnim. Mogu im se dodeliti odgovarajući dokazni brojevi. Međutim, to ne znači da ću ja ovom svedoku postavljati pitanja o njima.

sekretar: Časni Sude, Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije nosiće dokazni broj 131.

SVEDOK RUGOVA: Ako mi dopustite, časni Sude, želeo bih da kažem nekoliko stvari.

SUDIJA MEJ: Dopustite samo da završimo ove proceduralne stvari, a naravno nakon toga možete dodati šta želite. Samo da sredi-mo ovo.

sekretar: Srpski Ustav nosiće broj 132.

SUDIJA MEJ: Recite nam kog su datuma ta dva ustava.

TUŽILAC NAJS: Datum stoji na jednom Ustavu, ali ne i na drugom. Kao što vidite, na drugoj strani srpskog dokumenta stoji kopirajt godine 1994. godine, ali na trećoj strani u uvodnim napomenama stoji da je Ustav Republike Srbije donesen 28. septembra 1990. godine. A ako pogledate ovaj drugi dokument, savezni ustav, i ako pretražite otprilike prve stranice ćirilčne verzije, videćete da ovde na ćirilici, na vrhu, piše 21. februar 1974. godine.

SUDIJA MEJ: Kad se već bavimo time, možda bismo trebali da se pozabavimo i onim letkom.

TUŽILAC NAJS: Da.

SUDIJA MEJ: Ako ga još uvek imate.

TUŽILAC NAJS: Nisam još dobio natrag taj letak. Vratio sam ga sekretaru i čini mi se da nisam dobio nazad kopiju.

SUDIJA MEJ: Da li to Sekretarijat ima?

sekretar: Časni Sude, zatražio sam da se naprave kopije i upravo se rade. Mi ćemo to označiti kao dokazni predmet Odbrane broj 1, ali to nećemo uvrstiti u spise dok...

SUDIJA MEJ: Mislim da bismo o tome trebali da razmislimo. U redu, D1.

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, pre nego što se posvetim...

SUDIJA MEJ: Doktor Rugova je želeo nešto da kaže.

SVEDOK RUGOVA: Samo sam želeo reći da ako možete uzmete u obzir Ustav Kosova iz 1990. i iz 1974. godine. To je znači Ustav bivše SFRJ. Jer je u to vreme Kosovo imalo svoj vlastiti ustav. To sam hteo da kažem.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Imam jedno pitanje koje se tiče ustavnih pitanja, možda ga možemo podeliti u par delova, to proizilazi iz unakrsnog ispitivanja. Prvo, doktore Rugova, da li imate neko pravno obrazovanje? Da ili ne?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Mislite po zanimanju? Ja sam po zanimanju književni kritičar, ali nikada nisam imao nikakvo pravno obrazovanje.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala. Gospodin Vladimirov vam je postavio nekoliko pitanja o ustavnim temama i o paralelnim institucijama. Pomozite nam tu. Koliko je vama poznato, da li je ukidanje autonomije Kosova bilo zakonito ili nezakonito kada se dogodilo?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Bilo je nezakonito. Prema Ustavu bivše Federacije, znači bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, ukidanje autonomije bilo je nezakonito. I prema Ustavu Kosova i prema tadašnjem Ustavu Srbije.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala. Vi ste sudijama prošle nedelje objasnili na koji je način novi zakon donesen na Kosovu uz tenkove i tako dalje. Dakle, nakon onoga što vi smatrate neustavnim ukidanjem vaše autonomije, da li ste vi smatrali da i dalje iz Srbije funkcionise bilo kakva zakonita vlada koja ima pravo da kontroliše Kosovo?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Nakon ukidanja autonomije i Ustava Kosova, Srbija, odnosno Beograd, odlučili su da na Kosovu uspostave svoju vladu koja je opisana kao predstavnička, odgovor-

na za Kosovo, ne znam kako bih to opisao. Guverner, nešto kao guverner iz Srbije. Ali dakle, mi nismo imali nikakvu vladu kao takvu. Tako su stvari funkcionisale.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala. Časni Sude, možda da se sad pozabavimo dokaznim predmetom D1. Letak koji vam je pokazan, koji ste nam vi saželi, a koji vam je optuženi pročitao. Da li ste taj letak ikada ranije videli?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Ne. Nisam taj letak nikad ranije video.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Jeste li vi ikada videli neke letke slične tom letku?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Video sam kopiju tog letka koja je bačena pred moju kuću, kao što su bacali mnoge druge letke, ali tekst mi nikad nije bio poznat. Ja ga nikad ranije nisam video.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Kad su oni takve letke bacali pred vašu kuću?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Ne mogu vam reći kad je to tačno bilo, ali mislim da je to bilo negde pred 31. mart ili blizu tog datuma. Ja ne znam ko je to radio. Bilo je veoma teško da neko i deli takve letke. Ne znam ko je to mogao raditi. Možda grupa policajaca ili neke druge grupe, ne mogu da kažem.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U vreme kad se sećate da ste videli da se slični leci bacaju pred vašu kuću, da li je bilo praktično moguće da kosovski Albanci raznose takve letke?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: To bi bilo veoma teško deliti takve letke po celom gradu jer je bilo veoma teško kretati se, pogotovo noću. To je bilo veoma opasno.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U vreme kad su se delili ti leci, ko je imao slobodu kretanja po tom delu grada?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Takvi leci delili su se u više delova grada, a oni koji su se u to vreme mogli slobodno kretati bili su samo vojska, policija, druge paravojne grupe i tako dalje.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Evo, časni Sude, mislim da je letak vraćen, dobili smo ga iskopiranog i to u crvenoj boji. Pre nego što završimo sa ovim letkom, doktore Rugova, da li želite da ga uzmete i pročitate za sebe? Ne morate naglas da ga pročitate. Uzmite vremena koliko vam je potrebno.

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Da li želite da ga pročitam naglas?

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Ne, pročitajte ga u sebi i voleo bih da vidite da li postoji išta u tom tekstu što bi vam pomoglo da odredite ko je možda napisao taj letak ili ko je odgovoran za taj letak. Uzmite koliko vam je vremena potrebno, s obzirom da ga ranije niste videli.

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Teško je reći ko je napisao ovaj letak, ali vidim neke lingvističke greške koje mi obično ne pravimo na albanskom.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Možete li da nam ukažete koje su to greške? Kažite u kojem je redu greška i ako možete taj deo da pročitate, molim vas.

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Ima grešaka u kucanju, u načinu kako se reči pišu.

SUDIJA MEJ: Molim da se letak stavi na grafoskop i da nam svedok onda pokaže na greške.

TUŽILAC NAJS: Molim vas, doktore Rugova, stavite letak na grafoskop. On sada obeležava te pasuse. Možda obeležena verzija može takođe da bude uvrštena u dokazni materijal i trebaće joj onda dokazni broj odbrane. Možda može da bude D1A.

SUDIJA MEJ: Može da bude D1A.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Doktore Rugova, vi ste sada obeležili nekoliko pasusa. Da li se radi o greškama u spelovanju ili o gramatičkim greškama?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Više se radi o ortografskim greškama.

TUŽILAC NAJS: Da li možete staviti verziju na grafoskop? Poslužitelj će vam pomoći.

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Da, vidite ovde u prvom redu naslov „Sugrađani“, tu nedostaje jedno e sa dve tačke.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da.

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: U prvom redu, reč privremeno, „perkohesisht“, na albanskom je takođe potrebno da tu bude slovo E sa dve tačke, znači ista stvar. U drugom pasusu, pardon, trećem pasusu, prvi red, ova reč „sređivanje računa“, na albanskom je to „hesapeve“, tu fali takođe jedno E sa dve tačke, a ova reč ovde „u poziciji“, tu ne treba E. Znači, to su neke greške u pisanju.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I takođe ste spomenuli i reč „ovakuohen“ dole na dnu. Da li ste vi imali ikakve veze sa ovim dokumentom ili sa bilo kakvim sličnim dokumentom?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Ne, ne, nisam imao nikakve veze sa ovim dokumentom niti sa sličnim dokumentima. Ovaj dokument nisam ja ni objavio niti sam ga video. To je napisao neko ko ne zna albanski tako dobro, ali ne ja. Ja ovaj dokument pre nisam video.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Doktore Rugova, postavljeno vam je par pitanja...

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Najs, mogu li ja nešto da pitam? Doktore Rugova, vi ste gospodinu Najsu rekli da ste videli kopiju sličnog dokumenta koja je bila bačena u blizini vaše kuće. Da li ste vi podigli taj dokument i pročitali ga?

SVEDOK RUGOVA: Ne, rekao sam da ovaj dokument nisam video niti sam ga sročio. Neko mi je takav dokument doneo nakon što

ga je našao u blizini moje kuće, nakon što je slična jedna verzija bila razdeljena.

SUDIJA ROBINSON: Ali, da li ste ga onda pročitali kada je donesen vašoj kući?

SVEDOK RUGOVA: Da, jesam. Pročitao sam ga ja kao i mnogi drugi građani koji su zbog toga bili zabrinuti.

SUDIJA ROBINSON: A da li ste uradili bilo šta u vezi tog dokumenta? Da li ste preduzeli bilo kakve korake vezane za ovaj dokument? To je dokument koji ste vi navodno izdali?

SVEDOK RUGOVA: Ne, ja nisam mogao da preduzmem nikakve korake. Neko je možda dokument napisao i stavio moje ime dole, ali ja nisam mogao ništa da uradim u vezi toga. Kao i znak OVK koji stoji na zaglavlju dokumenta. Da sam ja izdao taj takav dokument, ja bih koristio svoj sopstveni znak, svoj logo. Ja imam svoj logo kao predsednik Republike Kosova.

SUDIJA ROBINSON: Hvala vam.

SVEDOK RUGOVA: Hvala vama.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I možda poslednje pitanje o ovom dokumentu, doktore Rugova. Kad ste vi videli taj dokument ili nešto slično, mislite da je to već bio 30. mart, znači bombardovanje je već uveliko trajalo, možete li vi na osnovu poznavanja vaših sunarodnika da izračunate kakav bi bio uticaj takvog dokumenta na kosovske Albance u to vreme?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Rekao sam da se to desilo pre 31. marta, i mislim da to nije imalo veliki uticaj na stanovništvo, iako je među njima izazvao zabrinutost i upozoravao ih. Ja sam u petak objasnio razloge zašto je proterano stanovništvo. Ali ja verujem da je to stvorilo izvesne probleme. Zabrinulo je neke ljude.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Hvala. Još jedno pitanje koje proizilazi iz pitanja gospodina Vladimirova. Upitali su vas o neposrednim saznanjima koja imate u vezi optuženog. Pitali su vas o njegovoj odgovornosti ili vašem znanju o njegovoj odgovornosti, i vi ste dali odgovor u kome ste objasnili koji je bio njegov položaj. Kada ste ga vi pitali na tom prvom sastanku ili na sastancima posle toga, kada ste se suočili s njim, da li je bila identifikovana neka druga ličnost kao ličnost koja snosi odgovornost za ono što srpske snage rade na Kosovu osim optuženog?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Što se tiče cifara, ja sam rekao da mi još nemamo definitivne cifre. Oko 10.000 ubijenih i 4.000 nestalih lica.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Moja greška je što nisam postavio pitanje jasno. Gospodin Vladimirov vas je pitao o odgovornosti ili koliko je vama poznato kolika je odgovornost optuženog. Da li je bilo ko drugi identifikovan kao neko ko je odgovoran?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Naravno. Optuženi je znao šta se dešava.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: U redu, nećemo dalje da se bavimo tom temom. Ima jedan dokument koji bih želeo da pogledate, u stvari ima par dokumenata, ali jedan posebno. Taj dokument je spomenuo optuženi. Sud će imati u vidu, Sud će se setiti da je optuženi upitao svedoka o jednom dokumentu za koji je optuženi rekao da nosi broj 030666, i to je prevod na BHS sa dokumenta koji je originalno bio na engleskom jeziku, tako da mislim da bi bilo dobro da pogledamo englesku verziju, da je stavimo na grafoskop i da deo tog dokumenta uvedemo. Radi se o jednom dugačkom razgovoru. Međutim, kako bih omogućio svedoku da se suoči sa pitanjima optuženog, želim da samo pogledamo dva pasusa.

SUDIJA MEJ: To je, znači, intervju koji je navodno dao optuženi. Da li je to tačno?

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da, sada je samo na engleskom, doktore Rugova, ali prvo da ga opišemo. Ako pogledamo vrh prve strane, u tom dokumentu se opisuje kako vi kao predsednik Republike Kosovo, u stvari šta govorite o izborima na Kosovu, srpskom režimu, opoziciji, ujedinjenju sa Albanijom, južnim frontom. Nadam se da prevodioci imaju ovaj dokument u kabini. U njemu se dalje navodi: „Fondacija za ljudska prava američkog Kongresa je svoju najveću nagradu ove godine dodelila albanskoj demokratiji. U oktobru, nagradu će primiti doktor Ibrahim Rugova, predsednik Republike Kosovo, i Sali Beriša. Do sada ova nagrada je dodeljena Vaclavu Havelu (Vaclav Havel), Dalaj Lami (Dalai Lama) i kineskom studentskom pokretu.” Da li se sećate ovog intervjua, doktore Rugova?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Sećam se nagrade, ali mi niko nije tražio intervju. Toga se ne sećam.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: „U nekadašnjim prostorijama Udruženja pisaca Kosova, gde sada privremeno boravi Demokratski savez Kosova, Ibrahim Rugova, nakon što su ga posetile razne delegacije novinara, pokazao mi je faks koji je stigao za predsednika Kosova, to jest za njega iz Vašingtona. Dodao je tada da je ta nagrada veoma važna za Albance i da albansko ime sada ulazi u Evropu i svet nakon kompletne izolacije, u kojoj je Albanija živela i bez obzira na represiju koja je još uvek realnost na Kosovu.” Onda tu imamo ime osobe koja je obavila ovaj intervju, a njegovo ime je, čini se, Lebar (Lebard). Da li se sećate vi tog intervjua?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Ne sećam se tog intervjua. Ali mogu da saznam i da vas obavestim. Ja se sećam nagrade, mislim, obavešten sam o njoj.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vi...

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Ali ne intervjua. Ne sećam se. Možda me je neko pitao o toj nagradi, ali ne sećam se da sam dao neki specijalan intervju.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Mogu li onda da pročitam četiri odgovora, dva na ovoj strani, a jedan na narednoj strani, i onda da tra-

žim vaše komentare o tim odgovorima? Lebar vas navodno pita: „Da li možemo da protumačimo nagradu koju ste nedavno primili kao međunarodno odobravanje ideje da se Kosovo ujedini sa Albanijom?“ Ja mislim da je ovo to o čemu vas je optuženi pitao, navodno ste odgovorili: „Naravno, mi računamo i na to, ali naša primarna želja je da promovišemo sebe kao albanski narod, da ojačamo političku integraciju i da uđemo u Evropu. Granica koja nas deli od Albanije je do sada bila kao Berlinski zid.“ Zatim su vas pitali: „Koliko je neprirodna granica sa Albanijom?“ Vi ste odgovorili: „Potpuno je neprirodna, to je granica koja razdvaja Albance. Mi vrlo često kažemo da je Albanija jedina država koja se graniči sa teritorijom sopstvenog naroda.“ A onda se dalje tu govori, tačnije Lebar počinje da se bavi predviđanjima o tome da će Srbija i Albanija podeliti Kosovo. Ako pređemo na drugu stranu vidimo da vas osoba koja vodi intervju, Lebar, pita: „Da li je postojanje Kosova unutar granica Srbije u konfederaciji još uvek nešto što je moguće?“, na šta vi odgovarate: „To već dugo nije naš program. Mi želimo nezavisnu, otvorenu republiku Kosovo kao neutralnu državu između Srbije i Albanije. To bi bilo najbolje rešenje za jedan određeni period. Svrha izbora takođe je bila da se dobiju legitimni predstavnici za Kosovo koje će biti mala država, kao i sve ostale države koje su nastale iz nekadašnjih republika bivše Jugoslavije.“ Ja ne želim dalje da trošim vreme čitajući druge delove ovog intervjua. Možda ima još delova koji su bitni. Da li odgovori koje sam ja pročitao odgovaraju mišljenju koje ste vi izrazili u to vreme?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Molim vas, ovaj pasus je više tačno odražavanje mog zvaničnog stava da smo mi hteli nezavisno Kosovo kao neutralnu državu između Srbije i Albanije, ali u drugim delovima ima elemenata koji se možda podudaraju sa mojim mišljenjem, ali su možda ih na neki način novinari uzeli i zajedno sklopili. Ovaj tekst je neko sakupio i nazvao intervjuom, i ja bih morao onda to da verifikujem. Naravno, ja sam govorio o Albancima i o granici i u tom pasusu to jeste moj zvanični stav.

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, možda bi bilo korisno kada bismo ovom dokumentu dali broj dokaznog predmeta, ako optuženi želi

da se pozove na njega. Tehnički bi to trebalo da bude dokazni predmet Odbrane, ali meni uopšte ne smeta da bude dokazni predmet Tužilaštva.

SUDIJA MEJ: Bilo bi lakše da to bude dokazni predmet Tužilaštva, pošto ste ga vi uveli. Možete li nam reći koji je to datum?

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Bojim se da vam ga ne mogu dati u ovom trenutku. Zasada smo uspeli da iskopamo samo ovo. Datum ne znamo. Možda svedok može da nam kaže koje je godine dobio tu nagradu. Možete li, doktore Rugova?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Nesumnjivo to je bilo 1993. ili 1994. godine, ali mogu da vam kažem nešto o tome.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Da nam kažete nešto o dokumentu ili nagradi?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: I o nagradi i o dokumentu. Proveriću. To je bilo negde između 1993. i 1995. godine. Sećam se da sam je primio dosta rano.

TUŽILAC NAJS: U redu, časni Sude, ako dobijemo dodatne informacije mi ćemo o tome obavestiti Sud.

sekretar: Časni Sude, ovo će biti dokazni predmet Tužilaštva 133.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Vezano za sličnu temu, Sud će se pri-setiti da smo tokom glavnog ispitivanja doktora Rugove govorili o deklaraciji iz oktobra 1991. godine. To je pasus 10. sažetka. Tada nismo imali na raspolaganju verziju stavova koje je svedok izneo, a mi sada imamo jedan dokument samo na engleskom do koga smo došli, i tu se iznose tri opcije o kojima je svedok govorio u svom svedočenju, i donekle to prati sam stav intervjuisanog, iz intervjua koji smo upravo gledali. Možemo li da uvedemo i ovaj dokument, čisto da bi sve bilo kompletno? Mislim da bi nam to pomoglo, to je dokument od jedne i po stranice na engleskom, a ja ću pokušati da nađem verziju i na drugom jeziku ako postoji.

Izvod je iz originala, a to je jedan letak DSK, tako da može i to da uđe kao dokazni predmet kao i sami iseći.

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Da, radi se o letku DSK.

sekretar: Časni Sude, ovo će biti dokazni predmet Tužilaštva 134.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Molim da se to stavi na grafoskop. Ne moramo celog da ga gledamo jer će kasnije biti dostupan za pregled, ali mi na dnu vidimo, a ovo će podsetiti Veće na vaše svedočenje, doktore Rugova. Ovo je dokument od 21. oktobra 1991. godine, to je pretposlednji pasus. „Albanske političke stranke u Jugoslaviji, koje su odlučne da slede miroljubivo i demokratsko rešenje svih pitanja na osnovu prava naroda na samoopredeljenje u skladu sa principima OEBS-a i Pariske konferencije, nude sledeće opcije za rešenje albanskog pitanja u Jugoslaviji, kao i rešenje jugoslovenske krize uopšte.“ U sledećem pasusu smo se podsetili na ono što ste mi rekli prošle nedelje: „Ako spoljne i unutrašnje granice Jugoslavije ostaju nepromenjene, onda Kosovo mora da ima status republike kao suverene i nezavisne države sa pravom da se udružuje sa drugim suverenim državama u Jugoslaviji.“ A u pasusu na vrhu se onda iznosi sastav albanskog stanovništva i završava se rečima: „Što se tiče pitanja Srba, Crnogoraca i drugih etničkih grupa na Kosovu, mi naravno garantujemo sva prava.“ Onda: „Albanci u Makedoniji, kojih ima 40% ukupnog stanovništva, kao i u Srbiji i Crnoj Gori treba da imaju status državotvornog elementa i treba da uživaju sva nacionalna i građanska prava.“ Onda dalje se navodi u dokumentu: „Ako unutrašnje granice između republika treba da se menjaju, zahtev Albanaca u Jugoslaviji je za albanskom republikom u Jugoslaviji na osnovu etničkih i drugih principa koji važe za Srbe, Hrvate, Slovence i druge narode Jugoslavije.“ I onda se navodi treća alternativa: „Ako spoljne granice Jugoslavije treba da se menjaju, Albanci u Jugoslaviji traže da odluke o reunifikaciji Kosova i drugih albanskih teritorija u Jugoslaviji sa Albanijom budu donesene putem plebiscita pod međunarodnim pokroviteljstvom.“ I onda se dalje navode neke istorijske činjenice i daje se vaše ime i identifikuju se političke stranke koje su tada bile prisut-

ne. Da li imate drugih komentara osim onoga što ste nam rekli prošle nedelje kad ste svedočili, doktore Rugova?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Nemam daljih komentara. Ovo je dokument koji su odobrile albanske političke stranke Kosova, Makedonije, južne Srbije i Crne Gore, i ja nemam šta da dodam na ono što sam rekao neki dan. Ovo je jedan važeći dokument. Hvala.

TUŽILAC NAJS: Optuženi je tokom unakrsnog ispitivanja svedoka pokrenuo pitanje da nema srpske verzije sporazuma iz Rambujea. Mi to imamo, ako optuženi želi kopiju toga ili amikusi. Ne znam da li to želi i Veće, ali je dostupna.

SUDIJA MEJ: Molim da se to raspodeli.

TUŽILAC NAJS: Da bismo uštedeli vreme i dok traje raspodela dokumenata, Sud sigurno zna da smo mi uzeli verzije ovog izveštaja i izveštaja o obrazovanju na engleskom iz ove knjige koju sada držim u rukama, a to je „Sukob na Kosovu, diplomatska istorija kroz dokumente“. Imamo samo jednu kopiju. Nadam se da je možemo zadržati, a da će Veću biti dovoljne kopije za tu svrhu. Mogu da podnesem još jedan dokument vezan za sporazum o obrazovanju.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Najs, doktor Rugova je ranije govorio o dva ustava Kosova. Mislim da bi bilo korisno da dobijemo kopije i tih dokumenata.

TUŽILAC NAJS: U redu.

SVEDOK RUGOVA: Ja sam takođe poslao kopiju Ustava Republike Kosovo koji imam sa sobom, i kopiju Ustava iz 1974. godine. Imam ih ovde, mogu vam ih poslati.

TUŽILAC NAJS: U redu, mi ćemo to iskopirati i nadam se najkasnije sutra podeliti Veću. Ali hajde da pogledamo još jedan

dokument. Tiče se Sporazuma o obrazovanju, imamo tu i delimični prevod, časni Sude, nismo uspeli pronaći celu verziju sporazuma na srpskom. Možda je tome razlog to što taj sporazum nikada u celini nije objavljen u „Službenom listu“. Možda ćemo uspeli nabaviti kopiju tog sporazuma negde drugde, ali on se ne može naći u „Službenom listu“. Prema našim istraživanjima, ovaj se sporazum u jednoj veoma ograničenoj meri spominje u dokumentu koji se upravo deli svedoku, amikusima i optuženom, a prevod je samo dela „Službenog lista“. Molim da se sada original stavi na grafoskop. Mislim da pri levom dnu strane piše 933. Molim vas, original na levoj strani, 933, još dole. Ali niže ispod ovoga, ja sada molim da stavimo engleski prevod na grafoskop, to je izvod iz „Službenog lista Republike Srbije“ od 12. septembra 1996. i on na sledeći način odražava Sporazum o obrazovanju. „Na osnovu Člana 29. Zakona o Vladi Republike Srbije, Vlada Republike Srbije donela je odluku“ i zatim se kaže: „Sledeće osobe imenuju se kao članovi grupe za sprovođenje Sporazuma o povratku albanskih učenika i profesora u škole u Autonomnoj pokrajini Kosovo i Metohija.“ I pod II piše: „Ta odluka se mora objaviti u Službenom listu.“ Doktore Rugova, da li vi znate da li je kompletan tekst Sporazuma o obrazovanju ikada objavljen u „Službenom listu“?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Ne znam da li je objavljen u „Službenom listu“ Srbije ili ne. Ovde vidite imena za radnu grupu. Međutim, mi smo u to vreme u svim medijima na Kosovu objavili taj sporazum. Ja nisam primio ovaj primerak „Službenog lista“.

TUŽILAC NAJS: Još par pitanja, časni Sude.

SUDIJA MEJ: Molim dokazni broj.

sekretar: Budući da se radi o izvodu, mi ćemo ovo označiti kao dokazni predmet Tužilaštva broj 127(A)ter.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Časni Sude, nismo uspeli da pribavimo originale nijednog od novinskih članaka po kojima je optuženi unakrsno ispitivao. Ja sam uspeo da dobijem deo članka Dejvi-

da Bajndera iz novembra 1987. godine, i želeo bih da mi svedok kaže nešto samo o jednom redu iz tog članka. Imam, naravno, taj izvod ovde za Sud ukoliko Sud to bude želeo. Sećate se da vam je postavljeno pitanje o članku koji je napisao Dejvid Bajnder. Da li ga poznajete kao novinara ili znate kakvi su mu bili interesi?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Da, poznajem. Znam Dejvida Bajndera. On je često pisao o Kosovu. Napisao je neke dobre članke i neke druge.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Kakav je bio njegov opšti stav ili interes, ako bismo mogli da ga identifikujemo?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Na osnovu mojih kontakata sa njime mogu reći da je on bio veoma zabrinut za situaciju na Kosovu, pisao je o nasilju i o stvarima koje su se dešavale Albancima. Ja se sećam jednog slučaja 1990. godine kad su održane demonstracije na Kosovu, kad je ubijeno oko 50 ljudi, on je otišao posetiti jednu porodicu blizu Prištine u kojoj je ubijena jedna devojčica od 15 godina, Fatima Humoli (Fatima Humolli), i bio je izuzetno uzrujan. Da, znam Bajndera.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Izvodi koje vam je optuženi dao i pročitao su izgleda bili ono što su drugi ljudi rekli, a ne možda ono čemu je taj novinar bio svedok. Prema njegovom sećanju, kaže se da je rekao: „U ovom trenutku čini se da gospodin Milošević i njegove pristalice stavljaju svoje karijere na strategiju konfrontacije sa kosovskim Albancima.“ Da li je to stav o kojem želite nešto reći? Da li to prihvatate, odbacujete ili želite da prokomentarišete?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Ne, nemam komentara na to. To je tako bilo. To što je on rekao stoji.

TUŽILAC NAJS: Hvala vam.

SUDIJA MEJ: Mislim da što više budemo imali mišljenja raznih novinara, to će ovom Veću biti od manje koristi. Ja vas, naravno, ne kritikujem što vi dodatno ispitujete jer je to spomenuto u unakrsnom ispitivanju. Međutim, to su tek mišljenja ljudi koji su bili

tamo u to vreme i koji su pisali za novine. Dokazi koji se mogu podneti ovom Pretresnom veću su uobičajeni dokazi. Ukoliko oni žele doći ovamo i svedočiti, oni to mogu. Mi smo dozvolili optuženom da unakrsno ispituje svedoka o tome. Međutim, mora se jasno dati do znanja da su dokazi samo ono što daju svedoci. Ukoliko se svedok složi sa nekim stavom onda to, naravno, postaje deo dokaza. Međutim, inače su to tek komentari.

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, drago mi je da to čujem jer se mi često brinemo što se neke stvari vade iz konteksta.

SUDIJA MEJ: U redu, ako imate još, ako se o tome unakrsno ispituje, onda naravno možete o tome i dodatno ispitivati.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Još nekoliko stvari koje potiču od jutrošnjeg unakrsnog ispitivanja. Pitani ste o brojnim stvarima vezanim za vaš odlazak u Italiju. Primetio sam da nije osporeno to da vam je prvo rečeno da biste vi trebali vašu porodicu ostaviti na Kosovu. Vaša preferencija je bila da ne idete u Italiju, već u Makedoniju. Da li je to tačno?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Ja sam tražio da idem u Makedoniju koja je bila bliža, ali optuženi je odlučio da idem u Italiju. On je u to vreme bio u mogućnosti da odluči o tome. Kao što sam već rekao u svom iskazu, ja se nisam složio sa time da odem bez moje porodice.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I u to vreme da ste otišli u Makedoniju, da li bi tamo bilo kosovskih Albanaca koji su vama lojalni i kojima bi vi bili lojalni? Da li je bilo takvih kosovskih Albanaca i u Italiji, odnosno da li ih je bilo mnogo?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: U Makedoniji ne bih imao nikakvih problema sa Albancima. 19. maja 1999. godine sam posetio sam izbeglički logor u Stankovcu, a u Italiji ima Albanaca, lokalnih Albanaca, ima ih u Rimu.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I konačno, moje pretposlednje pitanje. Postavljeno vam je pitanje o Sinanu Hasaniju i njegovoj ulozi u

događajima. Vi ste govorili o Saveznoj skupštini i rekli ste da je sve bilo sređeno. Možete li da nam objasnite šta ste mislili pod frazom da je sve bilo sređeno kad smo govorili o Hasaniju?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: U to vreme, 1987. ili 1988. godine, na osnovu sistema prethodne Federacije svaka savezna jedinica je imala u okviru rotacije svoj red i kad je na njega došao red, on je stajao na čelu godinu dana. Isto tako postojali su i zamenici predsednika, i to je bio jedan sistem rotacije komunističkog vođstva. Bio je tu Fadilij Hodža (Fadil Hoxha), bio je tu Mahmut Bakali (Mahmut Bakali)...

TUŽILAC NAJS – PITANJE: Moram vas prekinuti. Možda je optuženi pokušao reći da je učestvovao u načinu na koji se odobravaju ustavne promene. Ako je to bila namera optuženog da to kaže, kakav je vaš komentar?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Nažalost, pobrkao je stvari. Ja moram reći na negativan način da se on s time složio, da je bio umešan u to. Tako se ja toga sećam. Ali bivša Savezna skupština trebala je donositi odluke o tome.

TUŽILAC NAJS – PITANJE: I konačno, vama je na jedan opšti način postavljeno pitanje o mogućnosti da Sjedinjene Američke Države i vi zauzmete zajednički stav o egzodusu ljudi iz Kosova, i da se to onda poveže sa ranim ulaskom trupa na Kosovo. Da li je ikada došlo do bilo kakvog sporazuma između vas i bilo kojeg Amerikanca o tome da bi odlazak ljudi sa Kosova trebao biti povezan sa ulaskom NATO ili američkih trupa?

SVEDOK RUGOVA – ODGOVOR: Ma ne, ne. Molim vas, to je čista fabrikacija. To je neistina. To je laž. Nikada o tako nečemu nije ni razgovarano.

TUŽILAC NAJS: Nemam više pitanja.

SVEDOK RUGOVA: Hvala.

SUDIJA MEJ: Doktore Rugova, time je vaše svedočenje završeno. Hvala vam što ste došli na Međunarodni sud da svedočite. Sada

možete ići. Sada idemo na pauzu i rasprava se nastavlja za 20 minuta. Ne, nema više pitanja.

SVEDOK: Hvala vam mnogo, časni Sude.

(pauza)

SUDIJA MEJ: Imamo sa svake strane nekoga ko želi da govori. Samo trenutak. Hoćete li brzo završiti ovo što imate?

TUŽILAC NAJS: Da. Brzo. Mislim da ću biti zaista brz. Ustav Kosova iz 1990. godine imamo, biće kopiran i podeljen, i mislim da ćemo mu dati onaj isti dokazni broj koji je imao dan ranije, koji je dan ranije bio dodeljen Ustavu koji je dao doktor Rugova iz 1974. Druga stvar je ova. Da se vratimo na trenutak na pitanje registratora za razne lokalitete. Amikusi su se složili da koriste registratore koje su dobili, i da jednostavno iz njih izvade irelevantni materijal. Ukupno postoji 36 takvih registratora. Optuženi sada ima na raspolaganju pomoć advokata koji poštuju ovaj sud i koji saraduju sa ovim sudom. Sav taj materijal, svih tih 36 registratora uručeno je optuženom. Oni koji ga zastupaju sada moraju biti u situaciji da mu pomognu prilikom sortiranja ovog materijala. Mi jednostavno više ne možemo nastaviti sa praksom dvostrukog kopiranja kompletnog materijala kako bismo bili od pomoći optuženom samo zato jer on ne želi da ide u tu sobu. Ja bih zato želeo pozvati Sud da pozove ili čak prinudi advokate da stupe u kontakt sa mnom i mojim timom kako bismo uspeali poboljšati vođenje ovog predmeta i kako bismo, kratkoročno gledajući, barem uspeali omogućiti da optuženi koristi relevantne registratore ovde na Sudu. Jer, ako budemo kopirali još 36 registratora, to je nešto što će potrošiti mnogo i vremena, i mi to ne treba da radimo.

SUDIJA MEJ: Razmislićemo o tome.

TUŽILAC NAJS: I još nešto drugo. Zamoljen sam pre nego što dođe do problema da se raspitam o sledećem: zakoni bilo koje zemlje se obično ne moraju uvrstiti kao dokazni predmet jer on

jednostavno postoji i može se konsultovati. U ovom predmetu mogli bismo pokušati predvideti sve relevantne zakone kojima ćemo se koristiti, i onda ih možemo uvrstiti u spise ili bi Veće moglo reći zakon je zakon. Ako vam treba neki zakon bivše Jugoslavije, on postoji, možete se konsultovati. Bilo bi nam od pomoći da znamo da li sve zakone treba objediniti na jednom mestu, ili su zakoni jednostavno stvari koje se mogu konsultovati kada se za to ukaže potreba?

SUDIJA MEJ: Pa jedini je problem u tome da mi moramo imati pristup tim zakonima na ovaj ili onaj način. Ako vi imate kopiju nekog zakona, onda je to puno bolje.

TUŽILAC NAJS: Mi ih uvek možemo pokazati kada...

SUDIJA MEJ: Vi biste možda mogli te zakone složiti u neku vrstu fascikla kako bi nam to stajalo na raspolaganju. Ali u svakom slučaju, razmislićemo o tome.

sekretar: Časni Sude, za potrebe zapisnika želim reći da je prevod Sporazuma iz Rambujea dokazni predmet 128ter.

SUDIJA MEJ: Gospodine Miloševiću, izvolite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Najpre u vezi sa ovim što je malopre rekao gospodin Najs, a onda ću da pitam ovo što sam ja imao. Prvo, mene ne zastupa niko. To što je meni odobreno da komuniciram sa svoja dva saradnika ne znači da su oni moji zastupnici nego znači da su oni moji saradnici. Te prema tome, smatram da treba da se omogući cirkulacija materijala koja meni odgovara. To je jedno. Drugo, s obzirom da je gospodin Najs tražio da se ovde uvede Ustav SFRJ od 1974. godine, smatram da mora da se uvede ne Ustav od 1974, koji nije važio u kritično vreme o kome se ovde raspravlja, nego da se uvede i poslednji Ustav Savezne Republike Jugoslavije pre nego što je došlo do njenog nasilnog razbijanja. To su te dve napomene. A sada želim da vas pitam za jedno razjašnjenje proceduralne prirode. Naime, vi ste, gospodine Mej, na suđe-

nju ovde 24. 04. 2002. godine konstatovali, to je na strani 3.701 transkripta u redu 22, pa citiram ono što ste rekli: „Praksa je da su dodaci iskazu svedoka prihvatljivi zajedno sa iskazom.” To ste konstatovali. Zbog toga ja zahtevam da se dodaci iskazu ovog svedoka koji je otišao, koje je obelodanilo Tužilaštvo, uvedu takođe kao dokazni predmeti. Pod tim mislim na dodatke u dokumentu koji je tužilac obelodanio kao dodatak izjave pod naslovom „Rugova o platformi Demokratskog saveza Kosova”, to je broj dokumenta u srpskoj verziji 03037052, a u engleskoj verziji K021410. Dalje, to je dokument koji je takođe gospodin Najs obelodanio kao dodatak izjavi svedoka pod naslovom „Rugova upozorava na radikalizaciju i totalni rat”. To je broj dokumenta srpska verzija 03036489, a engleska K0214097. I dalje takođe dokument gospodina Najs, Rugova govori o poseti Italiji i papi, broj dokumenta u desnom uglu, to je srpska verzija 03037120.

prevodilac: Molimo vas samo da brojke sporije čitate zbog prevoda.

SUDIJA MEJ: Zamoljeni ste da brojke čitate sporije.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Dakle, ovaj poslednji je u srpskoj verziji 03037120, engleski broj nemam. I konačno, dokument takođe gospodina Najs koji je obeležen 03036508 u srpskoj, a u engleskoj K02141118. Dakle, po toj istoj osnovi koju ste vi objasnili ja tražim da se i to uvede uz izjavu svedoka po praksi kako sam je ja razumeo iz vašeg objašnjenja, gospodine Mej.

SUDIJA MEJ: Gospodine Najs, izvolite.

TUŽILAC NAJS: Materijal jeste dat optuženom, bilo po pravilu 66 ili 68 da se njime koristi tokom unakrsnog ispitivanja, i on je odabrao da se osloni na jedan dokument tokom unakrsnog ispitivanja, ali pošto to nije uradio kako treba, ja sam se pozabavio tim dokumentom prilikom dodatnog ispitivanja, tako da je onda stav svedoka postao očigledan. Drugi dokumenti, mislim da ih nemam sve ovde, saopštenja za štampu ili izjave raznih vrsta, potrebni su komentari svedoka da bi ti dokumenti imali bilo kakvu vrednost

za Sud. Ako se na osnovu njih nije vršilo unakrsno ispitivanje, oni ne treba onda ni da se stavljaju u spis.

SUDIJA MEJ: Dajte da vidimo dokumente. Imamo ovde jednog optuženog koji sam sebe zastupa, i činjenicu da, naravno, dokumenta treba predložiti svedoku pre nego što se oni uvrste u spis. Ali možda ćemo naći načina da to rešimo, imajući u vidu da se radi o veću profesionalnih sudija. Možete li nam dati dokumenta kada ih budete našli?

TUŽILAC NAJS: Kada ih nađemo. To će biti kasnije danas ili sutra ujutro.

SUDIJA MEJ: U redu, mi ćemo onda tada da razmotrimo taj stav. Molim da se pozove naredni svedok.

TUŽILAC NAJS: Gospodin Sakson (Saxon) će preuzeti sledećeg svedoka.

TUŽILAC SAKSON: Dobar dan, časni Sude. Tužilaštvo poziva gospodina Sejdi Lami (Sejdi Lami).

SUDIJA MEJ: Da li je to svedok koji je trebalo da svedoči pre neki dan, ali to nije učinio?

TUŽILAC SAKSON: Ne, časni Sude.

SUDIJA MEJ: Radi se o drugom svedoku. Da, ali u svakom slučaju trebalo bi da završimo sa njegovim svedočenjem pre pauze.

TUŽILAC SAKSON: Apsolutno, časni Sude.

SUDIJA MEJ: Neka svedok da svečanu izjavu.

SVEDOK LAMI: Svečano izjavljujem da ću govoriti istinu, celu istinu i ništa osim istine.

SUDIJA MEJ: Izvolite, sedite.

GLAVNO ISPITIVANJE: TUŽILAC SAKSON

TUŽILAC SAKSON – PITANJE: Gospodine, da li se zovete Sejdi Lami?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC SAKSON – PITANJE: Gospodine Lami, da li ste rođeni 8. avgusta 1950. godine?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC SAKSON – PITANJE: Da li ste rođeni u zaseoku Lama u selu Vata (Vataj) u opštini Kačanik (Kacanik) na Kosovu?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC SAKSON – PITANJE: Da li je taj zaselak Lama u selu Vata oko pet, šest kilometara severozapadno od grada Kačanika?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC SAKSON – PITANJE: 14. jula 2002. godine da li ste vi dali izjavu predstavnicima Tužilaštva o događajima koje ste vi videli i iskusili na Kosovu 1999. godine?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC SAKSON – PITANJE: 30. januara ove, 2002. godine, u opštini Kačanik na Kosovu, da li vam je data kopija izjave koju ste dali u julu 2000. godine u prisustvu predstavnika Tužilaštva, kao i predsedavajućeg službenika koga je imenovao Sekretarijat ovog Suda?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC SAKSON – PITANJE: Da li ste tada potvrdili da je kopija izjave koju ste dobili tačna i ispravna?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC SAKSON: Časni Sude, ja tu izjavu sada podnosim kao dokazni predmet u skladu sa pravilom 92bis.

sekretar: Časni Sude, biće to dokazni predmet Tužilaštva broj 135.

TUŽILAC SAKSON: Časni Sude, gospodin Sejdi Lami je muškarac star 51 godinu, musliman, Albanac sa Kosova iz zaseoka Lama iz sela Vata u opštini Kačanik. Oženjen je, ima tri ćerke koje su 1999. godine imale od četiri do sedam godina. Izjava gospodina Lamija opisuje akcije srpskih snaga u selu Vata u Kačaniku 13. aprila 1999. godine. On će opisati da nije bilo redovnog prisustva OVK u selu za vreme sukoba. Međutim, oko nedelju dana pre napada od strane srpskih snaga nekih 20 vojnika OVK je boravilo u jednoj kući u selu gde je živeo svedok. Ti vojnici OVK su napustili selo dan pre napada na selo Vata od strane srpskih snaga. Svedok će opisati kako je 13. aprila 1999. godine oko pet ujutru video četiri „prage“ i šest vojnih kamiona na kojima je bilo oko 100 vojnika Vojske Jugoslavije kako ulaze u njegovu selo. Stanovništvo je shvatilo da je vojska opkolila i okolno selo Slatina (Sllatine) u opštini Kačanik, i da su drugi stigli iz pravca Broda (Brad). Negde oko 5.45 sati ujutru počela je pucnjava iz „praga“ i iz ručnog naoružanja. Kao posledica toga, veliki broj stanovništva, negde oko 300 ljudi, krenulo je peške prema brdima. Neprekidno se pucalo u njihovom pravcu, ali tada niko nije povređen. Svedok i njegova porodica su se sakrili u jednom klanecu pored potoka i odatle nije mogao da vidi vojnike. Kasnije je od drugih čuo da su četvorica muškaraca iz sela zarobljena. Pucnjava se zaustavila i vojnici su napustili selo negde oko 16 časova. Svedok i njegova braća su otišli duž klanca i pronašli tela četiri nenaoružana civila, Mahmuta Čake (Mahmut Caka), Hebiba Lamija (Hebib Llami), Ramhana Lamija (Rrahman Llami) i Brahima Lamija (Brahim Llami) koje su ranije tog dana zarobili vojnici Vojske Jugoslavije. Oni su tela doveli u jednu kuću u selu. Istog tog dana, još sedam leševa je dovedeno u selo iz različitih delova u okolini. U zaseocima Čaka (Caka) i Tifeku (Tifeku), većina kuća je spaljena. 14. i 15. aprila 1999. godine kompletno

stanovništvo sela je pobjeglo. Svedok i njegova porodica su otišli u Makedoniju. Na putu do Makedonije, zaustavili su ih vojnici Vojske Jugoslavije i tražili od njih novac da bi ih pustili da prođu. Meštani su vojnicima platili oko 500 nemačkih maraka. Kada se gospodin Lami vratio u svoje selo 17. jula 1999. godine, njegova kuća je bila potpuno opljačkana. Isto se desilo u ostalim kućama u selu. Od 11 leševa koji su prvobitno sahranjeni na groblju, leš Ramadana Džoklija (Ramadan Xhokli) je ponovo sahranjen na groblju OVK zato što je on bio aktivan pripadnik OVK u vreme kad je umro. Međutim, sve ostale žrtve su bili civili. Hvala vam.

SUDIJA MEJ: Gospodine Miloševiću, izvolite.

UNAKRSNO ISPITIVANJE: OPTUŽENI MILOŠEVIĆ

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: U svojoj izjavi govorite o napadu srpskih snaga na vaše selo i napuštanju sela. Je li to tačno?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Da, tačno je.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Kog je to datuma bilo?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: 13. aprila.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li je tačno, kako proizilazi iz vaše izjave, da ste do tog dana, dakle do 13. aprila, mirno živeli u selu?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Do 13. aprila smo živeli u strahu. Krili smo se po brdima zbog srpskih oružanih snaga i zbog tenkova. Oni su spalili sve kuće u našem selu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A kad su to spalili kuće u vašem selu? Vi kažete da su vas napali 13. aprila. Kad su spalili kuće?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Oni su opkolili kuće u selu 13, a onda su kuće spaljene. U Lami je, u Slatini je samo jedna kuća spaljena.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, vi govorite o događaju koji se navodno desio 13. aprila, a ja vas pitam zašto ste žene i decu poslali u Uroševac (Ferizaj) mnogo ranije pošto do 13. aprila, po vašoj izjavi, niko vas nije dirao?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Mi smo decu sklonili iz sela, poslali smo ih u Uroševac zato što je srpska vojska stalno nas granatirala, koga god bi uhvatila zlostavljala ga je.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ne znam da li se razumemo. Rekli ste da ste granatirani 13. aprila. Od čega ste vi sklonili njih pre toga, kad vas do 13. aprila niko nije dirao, kad sami kažete da ste živeli mirno?

SUDIJA MEJ: Vi ste ga to pitali i njegov odgovor je bio sledeći: poslali su ih zato što je srpska vojska stalno granatirala, i ako bi bilo ko bio uhvaćen, maltretirali bi ga. To je bio njegov odgovor i on kaže da je to bilo pre 13. aprila.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Vojska je granatirala 13. aprila. Ja ga pitam zašto su ih poslali u januaru? Između januara i aprila ima prilično vremena.

SVEDOK LAMI: Da li ja mogu nešto da kažem?

SUDIJA MEJ: Molim vas da odgovorite na sledeće pitanje. Da li je od januara do 13. aprila bilo granatiranja?

SVEDOK LAMI: Bilo je granatiranja širom Kosova. Granatiralo se po šest, sedam sela, Srbi su palili kuće, počinili zločine, ubijali ljude, ranjavali ljude i zlostavljali ih.

SUDIJA MEJ: To je bilo pre 13. aprila. Da li je to tačno?

SVEDOK LAMI: Da, tako je.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Maločas ste rekli da nije bilo ništa pre 13. aprila.

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Rekao sam da se ništa nije desilo u mom selu, ali od mog sela, Dura (Duraj), Gabreh (Gabrexh), Kočaj (Koxhaj), Dedaj (Dedaj) selo, oni su samo tri kilometra od moje kuće, sva su ta sela spaljena tri, četiri dana ranije.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, kažete da je bilo dejstava tri, četiri dana pre 13. aprila. Znači, 10. aprila, a do 13. aprila nije bilo u vašem selu, znači do 10. nije bilo ni u okolini vašeg sela. Moje pitanje glasi zašto ste onda sklonili stanovništvo još u januaru, kad ni u okolini vašeg sela pre 10. aprila nije bilo nikakvih dejstava?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Želim da vam kažem da ja ovde govorim o 13. aprilu, o onome što sam svojim očima video, ono što su učinili, pokolj koji je izvršila srpska policija i vojska.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, ali ja vas pitam zašto ste u januaru poslali žene i decu u Uroševac kad do 10. čak ni u okolini vašeg sela, po vašem sada iskazu, nije bilo nikakvih sukoba?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Decu smo poslali iz sela zato što smo smatrali da je u gradu mirnije. 23. marta smo decu doveli iz Uroševca u selo zato što smo čuli da će srpska vojska da napadne Uroševac.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, očigledno nećemo nigde doći sa ovim pitanjem. Odgovorite mi na drugo pitanje. Zbog čega ste vi onda ostali u selu? Poslali ste žene i decu još u januaru, zbog čega ste vi ostali u selu?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Ostali smo u selu nakon što smo poslali decu zato što je nama bilo lakše da se sakrijemo i da nađemo utočište po brdima ili u klancima. Ali ako imate malu decu, neki su imali decu od dva, tri meseca ili od pet, šest godina, nama je bilo teško da nosimo decu i zbog toga smo ih poslali u Uroševac.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A koliko je muškaraca ostalo u selu?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Naše selo nije veliko, ima oko 12 kuća. Bilo nas je dva-tri muškarca koji su ostali da bi vodili računa o stoci i o našim imanijima. Ali tada nije bilo OVK u našem selu.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A dobro, a koliko dugo su vojnici OVK boravili u vašem selu?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: U mom selu nije bilo OVK, ali u blizini, 200-300 metara daleko, u mestu koje se zvalo Sopotnica (Sopotnice) ih je bilo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Znači bili su 200-300 metara od vašeg sela, vi kažete da su se smestili u jednu kuću. Je li tako?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Da, tako je. U jednoj kući, u kući Emina Kastratija (Emin Kastrati).

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: I koliko ih je bilo?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Bilo ih je oko 20. Pola ih je bilo u uniformi, a pola ih je bilo u običnoj odeći.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A šta su nosili od oružja?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Nisam video oružje. Samo sam znao u kojoj su kući, a ništa drugo nisam video. Nisam ih video sa nekim pravim oružjem.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A koliko dugo su oni boravili tamo gde kažete da su boravili na 200-300 metara od vas?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Ostali su dva-tri dana, a onda su otišli, a onda su sledećeg dana napale srpske snage.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li znate koja je to bila jedinica UČK?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Ništa ne znam o tome, takve stvari me nisu zanimale.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li ste možda znali kako im se zvao komandant?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Ne.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li ste te pripadnike UČK poznavali odranije?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Ne.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, niko među njima nije bio iz vašeg sela? Je li tako?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Iz mog sela nije bilo pripadnika OVK.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A da li je tačno da su oni u vašem selu kopali rovove?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Da, to je tačno, iznad mog sela.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Kako kažete, iznad sela. Nisam vas dobro razumeo. Iznad sela, u brdima iznad sela?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Da, tačno je, tako je, iznad sela.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A zbog čega su im ti rovovi bili potrebni?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Iskopali su ih da bi branili to mesto, da bi branili albanski narod.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A da li ste vi videli kada su oni sa tih svojih položaja otvarali vatru na vojsku i policiju?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Kad su srpske snage počele, na sreću nije tamo bilo pripadnika OVK, zato što bi onda došlo do goreg pokolja nego u Račku (Recak), zato što je tu bilo stanovništvo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A šta vi znate o Račku?

SUDIJA MEJ: To je sporedna tema.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Pomenuo je svedok pitanje Račka. Rekao je da bi bilo gore nego u Račku, znači poznaje...

SUDIJA MEJ: Da, jeste, ali to što on zna nije relevantno. Molim vas da nastavite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: A da li mogu da vam kažem zašto je relevantno?

SUDIJA MEJ: Izvolite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Bilo bi gore nego u Račku jer je ovde bilo i stanovništvo, što znači da mu je poznato da u Račku nije bilo stanovništvo nego samo UČK.

SUDIJA MEJ: Mi ćemo da čujemo svedočenja o Račku od ljudi koji su bili tamo kad za to dođe vreme, a nećemo da o tome slušamo nekoga ko je bio dosta daleko. Možemo da pređemo na stvari na koje on može da odgovori.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Rekli ste da je 24. marta NATO počeo sa bombardovanjem. Je li tako?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Da, tako je.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Tvrdite da su bombardovali samo noću. Je li to tačno?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Da, tako je. Tačno je i to je istina.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A kakvog su intenziteta bile te eksplozije koje ste vi slušali noću?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Eksplozije su bile jake kada su srpske snage granatirale sa pozicija iz sela Pricrak (Picrrak) gde je bilo razmešteno više od 200-300 vojnika sa oklopnim vozilima, tenkovima i drugim oružjem.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, ali sada da se razumemo. Vi ste rekli da su od početka bombardovanja NATO-a većina seljaka i njihovih porodica proveli krijući se po šumama zbog srpskog granatiranja. Je li tako ili ne?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Zbog srpskog bombardovanja i granatiranja mi smo se sklonili u šumi, ali se uopšte nismo plašili bombardovanja NATO-a, zato što NATO nije gađao civile.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A dobro, recite mi pošto ste provodili to vreme u šumi, slušali ste eksplozije NATO-a od 24. od kakvog ste se vi granatiranja sklanjali u šumu, a sami kažete da je granatiranje počelo tek 13. aprila? Od kakvog ste se granatiranja sklanjali punih 20 dana od kada je počelo bombardovanje NATO-a, od 24. marta pa do 13. aprila?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Od 24. marta bili smo u selu sve do 13. aprila. Od 13. aprila kada je započela ofanziva na sela Cakaj, Lamu, Slatinu, ne znam koliko je bilo žrtava, pokopali smo ih 14. aprila i zatim pobjegli iz sela jer videli smo kuće kako gore, videli smo ranjene ljude i morali smo pobeći u Makedoniju.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ali molim vas, koncentrišite se na odgovor. Vi ste rekli da ste se krili po šumama sve ovo vreme do 13. aprila od kada je počelo bombardovanje NATO-a. Je li tako ili nije?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Krili smo se u šumi zbog straha pred srpskim snagama koje su ušle u selo i opljačkale kuće.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, vi ste rekli da su srpske snage ušle 13. aprila. Ja vas pitam za vreme do 13. aprila, od čega ste se krili od 24. marta do 13. aprila?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Od 24. marta do 13. aprila krili smo se jer smo se bojali jugoslovenske vojske.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro.

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Bojali smo se.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Da li sam vas ja onda pravilno shvatio, seljaci nisu napuštali selo zbog NATO bombardovanja, već su to činili zbog srpskog granatiranja? Je li tako, to vi tvrdite?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Možete li ponoviti pitanje, nije mi baš sasvim jasno?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Shvatio sam iz ovoga što ste objasnili da seljaci nisu napuštali selo zbog NATO bombardovanja nego što su se bojali srpskog granatiranja. Jeste tako objasnili?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Da, bojali smo se srpske vojske, ali ne i NATO-pakta.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A čega ste se bojali pre granatiranja koje je bilo 13. aprila?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Rekao sam da smo se bojali i da smo se krili zato jer smo se bojali srpskih snaga.

SUDIJA KVN: Gospodine Lami, da li su srpske snage granatirale i pre 13. aprila, a nakon početka bombardovanja NATO-pakta?

SVEDOK LAMI: Da. Oni su granatirali okolna područja, brda, a i sela. U selu Pricrak su spaljene mnoge kuće, u selu Bičevac (Bicec) su spaljene mnoge kuće.

SUDIJA KVN: Znači, u vašoj izjavi na strani dva u drugom paragrafu kažete: „NATO je bombardovao noću, a Srbi su granatirali selo danju.“ Da li time mislite reći da se to odnosi na granatiranje od strane srpskih snaga do kojeg je došlo pre ofanzive od 13. aprila?

SVEDOK LAMI: Da, mislim na pre 13. aprila. Oni su tada granatirali druga sela. Zato smo se bojali i zato smo se krili u brdima.

SUDIJA KVN: Izvolite, gospodine Miloševiću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, na početku ste rekli da je to ranije granatiranje pre 13. da je to moglo biti tri, četiri dana pre toga, znači najranije 10. aprila, a vi ste se krili u brdima sve vreme od kada je počelo bombardovanje. Je li to tako ili nije?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Da, tako je. Mi smo bili između sela koja su granatirana, i zbog toga smo se uplašili i morali smo otići. A naše su selo napali 13. aprila u pet sati ujutru, srpska vojska blokirala je tri ili četiri dela sela.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A dobro, maločas ste rekli da su vojnici UČK, kako ih vi zovete, bili na 200 metara od vas sve do

dana uoči 13. aprila. Rekli ste oni su pobjegli određenog dana, a sledeći dan je počelo granatiranje. Je li tako?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Da, tako je. Oni su otišli dan pre nego što smo napadnuti.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A zašto ste se vi onda krili do toga dana kad su oni otišli, kad su oni bili prisutni sve to vreme? Zar vam nije bila dovoljna njihova zaštita? Zašto ste vi bežali u šume 20 dana pre, kada je počela NATO agresija?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Ne znam zašto su otišli.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Vi ste izjavili da je vaša porodica do otprilike nedelju dana pre nego što je, kako vi kažete, počeo srpski napad na vaše selo, pokušala da ode u Makedoniju. Je li to tačno?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Tako je.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A zbog čega ste se na to odlučili kada je OVK tada bila tu pored vas na 200 metara, kako kažete?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Moja porodica je otišla nakon što je OVK napustila selo, nakon ofanzive, a tokom te ofanzive, kao što sam to već rekao, tamo nije bila OVK.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Molim vas, gospodine Lami, dajte da pokušamo da složimo ova vremena. Danas, vi ste maločas rekli OVK je napustila selo dan pre početka ofanzive. Je li tako?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: OVK nije znala da će doći do ofanzive na naše selo, ali ja ne znam zašto je OVK otišla. Oni nisu bili redovne snage.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ja i ne pitam zašto su otišli. To nije ni bitno, jasno je zašto je pobjegla, nego je pitanje da li je to bilo vremenski dan uoči napada. Tako ste rekli. Je li tako ili ne? Otišli su dan uoči napada, to vi tvrdite?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Da, pre nego što smo napadnuti oni su otišli, a mi smo otišli nakon ofanzive.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, a vi kažete da je vaša porodica na otprilike nedelju dana pred napad na selo pokušala da ode u Makedoniju. Je li tako?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Tako je, a zatim su nas vratili jer granica je bila zatvorena, granica sa Makedonijom.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, a zbog čega su se oni odlučili da idu u Makedoniju nedelju dana pre toga, kada je za to vreme UČK bila u vašem selu, bila tu na 200 metara?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Prvi put kad smo pokušali otići u Makedoniju i vratili se tamo smo zatekli OVK. Drugi put sam išao u Makedoniju nakon ofanzive.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, recite mi, molim vas, da li je vaša porodica pokušala da ode u Makedoniju iz straha od sukoba srpskih snaga sa UČK koje su bile tu na 200 metara?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Ne, nismo se toga bojali. Nismo se bojali OVK. Bojali smo se srpskih snaga i ničeg drugog.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, da li ste očekivali da će srpske snage da se sukobe sa OVK tu na 200 metara od vas?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Srpske snage su pokušale ustanoviti gde se nalaze snage OVK i napasti ih, ali tog dana tamo nije bilo OVK i nije došlo do nikakvog incidenta između OVK i srpskih snaga.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, ali vi to niste mogli znati nedelju dana ranije da će OVK da pobegne dan ranije?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Rekao sam vam, ne znam zašto, ne znam, nisam znao da li ćemo biti napadnuti ili ne.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A da li ste očekivali to nedelju dana pre nego što je došlo do napada da će biti sukoba između srpskih snaga i UČK koji su bili tu na 200 metara od vas?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Ne. Nismo to očekivali.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A što ste onda pokušali da odete u Makedoniju?

SUDIJA MEJ: Već je rekao u više navrata da su se bojali srpskih snaga i da su zato otišli. To je njegov odgovor i ne možete se sad tu vrteti oko toga.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. A da li je tačno u tom pokušaju da ode porodica u Makedoniju, da su vas tom prilikom vojnici upozorili da makedonske vlasti više ne primaju izbeglice i da ste zbog toga morali da se vratite u selo? Je li to tačno?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Da, to je tačno. Zatvorili su granicu i vratili nas natrag.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dakle, na samo nedelju dana pred napad na vaše selo, kako kažete, vojnici vas nisu maltretirali nego su vas savetovali, informisali da ne primaju makedonske vlasti pa ste se vratili u selo, a kasnije, kako vi tvrdite, su vas bez ikakvog razloga napali. Je li to vaš iskaz?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Da.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, iz ovoga što vi tvrdite, ako ja mogu to sada da sklopim sliku, znači vojska je sačekala da OVK iskopa rovove u blizini vašeg sela, a onda da ode iz sela i da onda napadne nevine seljake. Je li tako? 300 ljudi...

SUDIJA MEJ: Ovo su sve komentari. Ovo su sve komentari. On kaže da se to dogodilo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: A ja pokušavam da sklopim tu njegovu priču i da ga pitam je li to njegova priča, je li to tako.

SUDIJA MEJ: Da, to nam je on rekao, nema potrebe da to ponavljamo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A zbog čega ste u danima koji su prethodili ovome što vi nazivate napadom na selo pripremali sklonište u klancu pored potoka?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: O kojem mostu sada govorite? Tamo nema mosta. Da, bio je neki potok. Krili smo se u brdima i tamo je bio neki potok.

SUDIJA MEJ: Postavljeno vam je pitanje zašto ste pripremili sklonište?

SVEDOK LAMI: Bilo je to utočište za decu, to smo pripremali jer bi njih mogao pogoditi metak.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa dobro, decu ste poslali već ranije u grad, to ste rekli.

SUDIJA MEJ: Dovedi su ih natrag, to je rekao.

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Dovedi smo ih natrag 23. marta. Nakon toga počeli smo pripremati skloništa, utočišta gore u brdima kako bismo se mogli zaštititi od granatiranja srpskih snaga.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: I koliko su deca ostala s vama u selu?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Ne znam koliko je dece tamo bilo. Mislim da ih je bilo 150.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Nisam vas pitao koliko je bilo dece nego koliko su deca ostala sa vama u selu kad ste ih vratili natrag?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Ostali su tamo sve do ofanzive.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A da li je tačno da je na dan pred napad Avdi Bajgora (Avdi Bajgora), inače komandir stanice policije u Kačaniku, bio na sastanku u vašem selu?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Tačno.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Znači, OVK je još uvek tada bila u selu?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: OVK je napustila selo te noći, dakle noći pre napada.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Je li to bilo posle sastanka sa Bajgorom ili pre nego što je on došao u selo na sastanak?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Bajgora je došao u selo i tamo pribavio informacije, i sledećeg jutra napale su nas srpske snage.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A da li je on došao u selo pre nego što se UČK povukao ili pošto se povukao UČK?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: On je bio predstavnik srpske policije. On se često kretao među seljanima i kontrolisao ih.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Pa je li on video tada, pošto je bio dan pre toga, je li on video UČK u selu ili nije?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: On ih nije mogao videti jer je došao noću.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Je li to bila noć kad su oni već napustili selo ili pre toga?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Nisam ih video, ne znam kad su otišli, ali to je bila odluka OVK.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A da li je on došao u posetu selu dok je OVK bila tamo?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Bajgora je došao uveče, a OVK je uveče bila u svojoj kući. To je bilo nekih kilometar daleko, tako da se oni međusobno nisu mogli videti.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Kako je moguće da bude kilometar kad ste rekli da su bili samo 200 metara od sela?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Bajgora je od jedne osobe u selu dobio informacije, i on je tada morao biti nekih 1.500 metara daleko, a ova kuća je nekih 200-300 metara od moje kuće.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro. Očigledno nećemo nigde doći sa ovim pitanjima. A ko su bila ta četiri muškarca koje su vojnici zarobili u vašem selu?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Ta četvorica su bili moj nećak 16 godina, moj rođak 20 godina, student, još jedan moj rođak 56 godina i jedan moj komšija, i on je spaljen. Moj rođak je pomogao nekima od seljana. Jednom od njih koji je bio invalid pomogao je da pronađe utočište.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A da li su oni poginuli u borbi?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Nisu ubijeni u borbi. Oni su zarobljeni i ubijeni, izmasakrirani.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Jeste li vi videli kad su oni ubijeni?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Moja žena ih je videla. Moja žena je čula pucnjeve, krike, kad je povređen i kad su mu iskopali oči.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Znači, vaša žena je videla kako mu neko kopa oči? To vi tvrdite?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Ona nije videla kako mu kopaju oči, čula je krike i čula je kad su ubijeni automatskom paljbom. Nakon tri sata ja sam tamo otišao sa moja dva brata i tamo smo ih zatekli ubijene.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Ali vi niste videli ni kad su ubijeni ni ko ih je ubio?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Nisam to mogao videti jer sam se krio u jednoj klisuri odakle to nisam mogao videti. Mi smo se tamo nalazili s decom, ali na svu sreću na nas nisu pucali, oni su samo uhvatili tu četvoricu, Brahima Lamija, Mahmuta, dakle četvoricu koju sam spomenuo. Ranili su ih. I onda posle četiri sata ja sam otišao s mojom braćom i tamo smo ih zatekli i stavili smo im kape preko lica, zato što je bilo tužno videti njihove iskopane oči.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, pošto niste videli kako su ubijeni ni kada su ubijeni, otkud znate da nisu ubijeni u borbi?

SUDIJA MEJ: On je dao svoj iskaz onog što je čuo.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: U redu. U redu. Odakle je bio Ramadan Džokli?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Ramadan Džokli se krio zajedno sa svojom porodicom u selu Cakaj.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Je li on bio pripadnik UČK?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Bio je pripadnik OVK, ali on je bio zadužen za snabdevanje hranom OVK.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Je li on ubijen u vašem selu?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Ubijen je u selu Cakaj.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Koliko je to daleko od vašeg sela?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Kilometar i po.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A kad je on ubijen? Je li to bilo 13. aprila kad je bio napad na vaše selo?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Ubijen je 13. aprila. Čuo sam da je ubijen u jedan sat.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A kako je ubijen 13. aprila, kad vi kažete da se UČK povukao pre napada na vaše selo?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: On nije otišao s njima toga dana, on je otišao sa svojom porodicom.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li su još neki članovi UČK ostali u selu ili su se povukli? Vi ste prvo rekli da su se svi povukli, ili je samo Ramadan Džokli ostao?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Ramadan Džokli nije išao s njima, on je imao malo dete i ženu, sa njim su bili i otac i majka. On nije otišao sa OVK, ostao je kako bi pomogao svojoj deci.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li su vama s obzirom na bliskost i mesto stanovanja poznati događaji u Kačaniku pored ovih u vašem selu?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Ne znam ništa o tome što se dogodilo u Kačaniku.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: A koliko je vaše selo daleko od Kačanika?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Naše selo je šest kilometara od Kačanika.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Da li znate za događaj kada je 12. februara 1999. godine kidnapovan i izveden bos iz svoje kuće Selim Topoljani (Selim Topolani), koji je bio predsednik političke stranke Albanske demokratske inicijative?

SUDIJA MEJ: Rekao je da ne zna šta se dogodilo u Kačaniku. Nema smisla da ga to pitate.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ – PITANJE: Dobro, ništa ne znate ni o kakvim zločinima UČK na području vaše opštine Kačanik. Je li tako?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Tako je.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Dobro, onda da ne trošimo vreme, ionako smo došli do kraja radnog dana. Neću da vas pitam kad kažete unapred da ne znate.

SUDIJA MEJ: Gospodine Vladimirov?

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV: Nemam pitanja, časni Sude.

TUŽILAC SAKSON: Časni Sude, da li mi dozvoljavate dva minuta?

SUDIJA MEJ: Da.

DODATNO ISPITIVANJE: TUŽILAC SAKSON

TUŽILAC SAKSON – PITANJE: Gospodine Lami, molim vas da se usredsredite na moje pitanje, da samo na to pitanje odgovorite pa ćemo to brzo završiti. Spomenuli ste da su 13. aprila ubijena četvorica ljudi u vašem selu, Mahmut Čaka, Hebib Lami, Rahman Lami i Brahim Lami. Da li ste vi poznavali svu četvoricu? Samo da ili ne.

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Da.

TUŽILAC SAKSON – PITANJE: Da li su vam to sve bili komšije ili rođaci?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Trojica su mi bili rođaci. Rahman, Hebib i Brahim, a Mahmut Čaka je bio komšija.

TUŽILAC SAKSON – PITANJE: Kad ste videli tela tih muškaraca, da li je u blizini tela bilo ikakvog vatrenog oružja?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Ne.

TUŽILAC SAKSON – PITANJE: Kako su ti ljudi bili obučeni kad ste videli tela?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: U civilnu odeću.

TUŽILAC SAKSON – PITANJE: Koliko vam je poznato, da li je ijedan od ovih muškaraca bio pripadnik OVK?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Ne.

TUŽILAC SAKSON – PITANJE: Rekli ste da je jedan od ovih ljudi bio invalid. Ko je to bio?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Brahim Lami je bio invalid.

TUŽILAC SAKSON – PITANJE: Po čemu je bio invalid?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Jedna noga mu je bila deset centimetara kraća od samog rođenja.

TUŽILAC SAKSON – PITANJE: Da li je Brahim Lami mogao da trči?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Ne.

TUŽILAC SAKSON – PITANJE: Da li je Brahim Lami bio u stanju da se bori?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Ne.

TUŽILAC SAKSON – PITANJE: Gospodin Milošević vas je pitao o tome kad ste vi i vaša porodica prvi put pokušali da odete u Makedoniju oko nedelju dana pre 13. aprila. Tada kad ste prvi put napustili selo i pokušali da odete u Makedoniju, da li je tih 20 vojnika OVK već bilo u vašem selu?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Kad smo krenuli za Makedoniju, nije bilo pripadnika OVK, nije bilo seljana. Kad smo se vratili sa granice, zatekli smo ih u jednoj kući u selu Kastrati.

TUŽILAC SAKSON – PITANJE: Znači, kad ste krenuli prvi put prema granici u selu nije bilo vojnika OVK?

SVEDOK LAMI – ODGOVOR: Ne, nije bilo. To je tačno.

TUŽILAC SAKSON: Hvala vam. Nemam više pitanja.

SUDIJA MEJ: Gospodine Lami, ovim se završava vaše svedočenje. Hvala vam što ste došli pred Međunarodni sud da svedočite. Sada ste slobodni i možete da idete.

SVEDOK LAMI: Hvala vam.

SUDIJA MEJ: Rasprava se prekida do devet sati sutra ujutru.

Završeno u 13.51 h.

Nastaviće se 7. maja 2002. u 9.00 h.